

SUOMALAISTEN TYÖLLISTEN VAPAA-AIKA 2010-LUVULLA

Jenny SpooF

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiologia

77648

22.6.2016

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

SPOOF; JENNY: Suomalaisten työllisten vapaa-aika 2010-luvulla

Pro gradu -tutkielma,

Sosiologia

Kesäkuu 2016

Vapaa-aika on käsitteenä koko ajan liikkuva ja konteksteissaan muotoutuva sekä toimii jonkinlaisena yhteiskunnan muutoksia heijastavana ja ennakoivana asiana. Ennen kaikkea se on ihmisten vapaavalintaista käytöstä, joka jää jäljelle työn, kotitöiden ja muiden tarpeellisten toimien (ruokailu, nukkuminen ja peseytyminen) jälkeen. Vapaa-ajan tutkiminen onkin tärkeää juuri siksi, että sen avulla pyritään selvittämään ihmisten vapaa-ajan toimintaa.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaista on työssäkäyvien suomalaisten vapaa-aika ja miksi vapaa-aika eroaa naisten ja miesten välillä sekä mitkä tekijät tähän vaikuttavat. Aineistona käytettiin Tilastokeskuksen Ajankäyttöaineistoa 2009–2010. Vapaa-ajaksi määriteltiin aika, joka jäi jäljelle työn, opiskelun sekä niihin liittyvien matkojen jälkeen. Ajasta poistettiin myös tarpeellisiin toimintoihin käytetty aika.

Tutkimuksessa saatiin selville, että työlliset katsovat vapaa-aikanaan eniten televisiota. Kotitöillä ja lastenhoidolla ei voitu täysin selittää naisten ja miesten eroja vapaa-aikana. Tutkittavien ja heidän puolisoidensa sosioekonomisilla asemilla oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevää vaikutusta. Päättökäytöksenä olikin, että perheiden välillä oli sisäistä työnjakoa ja se kenen kanssa ollaan naimisissa tai avoliitossa vaikuttaa vapaa-ajan ajankäyttöön.

Avainsanat: vapaa-aika, työlliset, ajankäyttötutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
2 VAPAA-AIKA.....	7
2.1 Vapaa-aika käsitteenä	7
2.2 Ajankäytön ulottuvuudet	10
2.3 Vapaa-ajan käytössä tapahtuneet muutokset	13
3 VAPAA-AIKAAN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ.....	16
3.1 Työ.....	16
3.2 Varallisuus	17
3.3 Hyvinvointi.....	19
3.4 Perheiden sisäinen työnjako.....	20
4 TUTKIMUSONGELMA.....	23
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
5.1 Tutkittavat	24
5.2 Aineisto	27
5.3 Aineistonkäsittely	28
5.3.1 Vapaa-aika, kotityöt ja lastenhoito -muuttajat	29
5.3.2 Aineiston analyysi	31
5.4 Tutkimuksen eettisyys	32

6 TULOKSET	34
6.1 Mitä työssä käyvät tekevät vapaa-ajallaan?	34
6.1.1 Vapaa-aika ja sukupuoli	35
6.1.2 Vapaa-aika ja ikä.....	37
6.1.3 Vapaa-aika ja sosioekonominen asema	40
6.2 Miksi vapaa-aika eroaa naisilla ja miehillä?	42
6.2.1 Kotitöiden ja lastenhoidon vaikutus vapaa-aikaan	42
6.2.2 Puolisoiden vaikutus	45
7 POHDINTA	49
7.1 Tutkimuksen päätulokset.....	49
7.2 Vapaa-aika 2010-luvulla	50
8 LÄHTEET	53

1 JOHDANTO

Jokaisella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, työajan järkevään rajoittamiseen sekä määräaikaisiin palkallisiin lomiin. (24. artikla)

Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista. (27. artikla)

(The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948)

Suomenkielessä on vain yksi vapaa-aikaa kuvaava käsite, kun taas englannin kielestä näitä löytyy ainakin kolme sävyiltään hieman erilaista ilmaisua: *free time*, *leisure* ja *spare time*. Näistä *free time* on kaikkein lähimpänä suomen kielen ”vapaa-aikaa” ja tarkoittaa rajattua, ei-sidottua aikaa. *Leisure* taas viittaa enemmän vapaa-ajan laatuun, virkistykseen ja harrastuksiin. *Spare time* kuvaa puolestaan ylimääräistä aikaa, ns. joutoaikaa eli toisin sanoen tyhjää aikaa. (Liikkanen 2009, 10.)

Ihmisten toimintaa yhteiskunnassa tutkitaan ajankäyttötutkimusten avulla. Vapaa-ajan tutkimus antaa tärkeää tietoa siitä, miten ihmiset toimivat. Se kertoo yksilöiden kiinnostuksista ja tärkeinä pitämistään asioista. Vaikka ajankäyttötutkimusten perusteella on vaikea saada selville yksittäisten henkilöiden asenteita tiettyjä toimintoja kohtaan, pystytään niiden avulla tarkastelemaan väestön toimintatapoja ja siten tekemään tarvittaessa muutoksia esimerkiksi kauppojen aukioloaikoihin.

Suomessa Tilastokeskus on tehnyt ajankäyttötutkimusta vuodesta 1979 lähtien noin kymmenen vuoden välein. Viimeisin tutkimustieto kerättiin vuosina 2009–2010. Aikaisemmista aineistoista tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet perheiden ajankäyttöön ja erityisesti kotitöiden jakamiseen sukupuolten välillä. Tässä tutkimuksessa keskityttiin suomalaisten työllisten ajankäyttöön vapaa-ajalla. Tarkempaa selvitystä tehtiin naisten ja miesten vapaa-ajan määrän erojen syistä.

Työ ja vapaa-aika koetaan usein toistensa vastakohtiksi. Työ määritellään usein ajaksi, johon liittyy velvollisuuksia. Vapaa-aikaan ei sisälly velvoitteita ja henkilöllä on vapaus valita se, mihin hän aikansa käyttää ja yleensä hän saa siitä vielä mielihyvää. (Lewis 2003, 344–345.) Töitä täytyy tehdä pystyäkseen kuluttamaan erilaisia tavaroita. Usein myös tulojen kasvaessa vapaa-ajan menot kasvavat (Niemelä ja Raijas 2010, 129). Työstä täytyy siis ansaita riittävästi, jotta voi ostaa tavaroita ja palveluita, mutta samalla jättää kuitenkin tarpeeksi vapaa-aikaa niiden kuluttamiseen (Gershuny 2000, 27).

Suomalaisessa yhteiskunnassa keskustellaan paljon naisten ja miesten tasa-arvoisuudesta tai sen puutteesta työelämässä. Tämä keskustelu on siirtymässä koskemaan myös työllisten vapaa-aikaa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvinnyt, että naisilla on usein vähemmän vapaa-aikaa kuin miehillä (Pääkkönen & Hanifi 2011). Eroa selitetään usein kotitöihin ja lastenhoitoon käytetyllä ajalla. Kotona tehtävät työt jakautuvat perheiden sisällä yleensä sille aikuiselle, jolla on enemmän aikaa käytettävissä työajan ulkopuolella. Kysymys on kuitenkin ennen kaikkea siitä, kumman ansiotyössä olevan aikuisen aika on kotitalouden kannalta arvokkaampaa ja kumman aika taas arvokkaampaa työn parissa. (Becker 1993.) Sukupuolten välisten erojen tutkiminen on yksi keskeinen menetelmä vapaa-ajankäyttötutkimuksissa. Laajempia seurantatutkimuksia ei kuitenkaan ole tehty siitä, mitkä tekijät selittävät naisten ja miesten vapaa-ajan määrän eroja.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, mihin suomalaiset työlliset tekevät vapaa-ajallaan. Tarkempaa tarkastelua tehtiin eri sukupuolta olevien, eri ikäryhmien ja eri sosioekonomisessa asemassa olevien työllisten välillä. Tämän tutkimuksen pääkysymyksenä oli kuitenkin selvittää, mitkä ovat ne tekijät, jotka selittävät työllisten naisten ja miesten välisiä eroja vapaa-ajalla.

2 VAPAA-AIKA

Vapaa-ajan määrittelyä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Itse tutkimuksen tarkoituksella on suuri vaikutus siihen, millaisia asioita vapaa-aikaan liitetään. Liikkanen (2004) määrittelee vapaa-ajan käsitteeksi, joka on luonteeltaan koko ajan liikkuva ja konteksteissaan muotoutuva sekä toimii samalla jonkinlaisena yhteiskunnan muutosta heijastavana ja ennakoivana asiana. Toisaalta se käsitteenä muokkautuu niin yhteiskunnan instituutioiden toiminnassa kuin yksittäisten henkilöiden arjen kokemuksissa ja merkityksen annoissa.

2.1 Vapaa-aika käsitteenä

Vapaa-aika on ennen kaikkea ihmisten vapaavalintaista käytöstä. Vapaa-ajan tutkiminen onkin tärkeää juuri siksi, että sen avulla pyritään selvittämään ihmisten vapaa-ajan toimintaa ja sijoittamaan sitä tiettyyn sosiaalis-historialliseen kontekstiin. Edelleen emme tunne tarkkaan vapaa-ajan ja elämänlaadun välisiä yhteyksiä. Toisaalta vapaa-aika on myös aikaa, jolloin olemme eniten vaikutusenalaisina uudelle informaatiolle ja poliittisille mielipiteille. Nämä liittyvät usein aktiivisen kansalaisen oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä myös niiden rikkomiseen. Onko siis vapaa-aika todella vapaata aikaa? Vai onko se enemmän erilaisiin riskeihin varautumista ja niiden välttämistä? Vapaa-ajan tutkimuksessa täytyykin huomioida erilaisia konteksteja kuten globalisaatio, erilaiset riskit ja aktiivinen kansalaisuus, mutta toisaalta täytyy huomioida myös vapaa-ajan liittymisen mielihyvän etsimiseen ja rentoutumiseen. (Rojek 2005, 1–12, 17–18.)

Rojek (2010) tarkastelee vapaa-ajan tutkimusta neljästä eri tutkimussuunnasta, jotka pohjautuvat 1870-luvun rationaalisen vapaa-ajan liikkeen näkemyksiin. Ensimmäinen tutkimussuuntaus näki vapaa-ajan henkilökohtaisena kasvuna ja ajattelun rikastumisena. Vapaa-aika nähtiin tärkeänä mielenterveyden ja kokemuksen kartoittamisen kannalta. Suurin syy oli kuitenkin vahvan ja terveen työvoiman saannin takaaminen yhteiskunnalle. Toinen vapaa-ajan näkökulma keskittyi tutkimaan suuntausta, joka pyrki tekemään maailmasta paremman paikan. Siinä työn ja vapaa-ajan nähtiin täydentävän toisiaan ja siten saamaan aikaan

harmoniaa. Kolmas tutkimussuuntaus etsi yhteneväisyyksiä vapaa-ajan ja moraalisten uudistusten välillä. Tärkeiksi asioiksi nähtiin vapaa-ajan muotojen ja kansalaisten oikeuksien tutkiminen. Toisin sanoen oltiin kiinnostuneita siitä, mikä nähtiin yhteiskunnassa sallituksi tavaksi viettää aikaa ja mikä taas oli normien vastaista toimintaa. Neljäs tutkimussuuntaus keskittyi ihmisten terveyden ja rikollisuuden vastustamisen tutkimiseen. Tutkijat olivat kiinnostuneita vankien välisistä suhteista, mutta ajan myötä nousi tärkeäksi myös yhteiskunnan väestön väliset erot, erityisesti rikkaiden ja köyhien välillä. Nämä neljä eri tutkimussuuntaa todistavat sen, kuinka moniulotteinen ilmiö vapaa-ajan tutkimus on. Viime vuosikymmeninä yleistynyt informaatioteknologia ja muut yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat tuoneet uudenlaisia näkökulmia aikaisempiin tutkimussuuntauksiin. (Rojek 2010, 87–91.)

Vapaa-aikaa voidaan tarkastella myös yhteiskunnan näkökulmasta. Cushman, Veal ja Zuzanek (2005, 1) jakavat vapaa-ajan roolin kolmeen näkökulmaan. He näkevät vapaa-ajan tärkeäksi osaksi arkea niin yhteiskunnallisesti kuin kulttuurillisestikin. Tästä todisteena on se, että vapaa-aika on kirjattu ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. Toiseksi vapaa-aika on tärkeä hallinnon sektori ja sen säätely sekä ohjaaminen ovat osa julkisen vallan politiikkaa. Kolmas näkökulma kuvaa hyvin nykyajan yhteiskunnan tilannetta. Siinä vapaa-aika nähdään kasvavana markkinailmiönä, joka tarjoaa töitä, ansiotuloja ja taloudellista kehitystä.

Goodin, Rice, Bittman ja Saunders (2004) taas määrittivät vapaa-ajan ajaksi, joka jää jäljelle työn, kotitöiden ja muiden tarpeellisten toimien (ruokailu, nukkuminen ja peseytyminen) jälkeen. Tutkimuksessaan he vertailivat erilaisten kotitalouksien varsinaista ja tarpeellista ajankäyttöä. Varsinaisella ajankulutuksella he tarkoittavat aikaa, jonka ihmiset käyttivät työhön, kotitöihin ja henkilökohtaisiin tarpeisiin. Tarpeellinen aika taas tarkoitti heidän tutkimuksessaan aikaa, joka olisi riittänyt kyseisten asioiden hoitoon. Työnteon riittävä raja nähtiin yleisessä köyhyysrajassa. Sen yli menevä työnteko oli jokaisen itse päätettävissä. Kotityöt ja henkilökohtaiset tarpeet Goodin ym. (2004) arvioivat keskivertokotitalouden mukaan sekä sen mukaan, mitä tarvitsee käyttää tullakseen toimeen. Tuloksissa selvisi, että niin miehillä kuin naisillakin kahden ansaitsevan jäsenen talouk-

sisä oli vähiten vapaa-aikaa verrattuna muihin kotitaloustyyppeihin. Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että ne, jotka kokevat aikapulaa ja siten vapaa-ajan vähyttä aiheuttavan nämä itse itselleen.

Vapaa-aika määrittyy usein suhteessa johonkin muuhun aikaan, kuten työhön tai opiskeluun. Ihmiset myös usein toivovat itselleen lisää vapaa-aikaa. Entä jos ihmisellä ei ole työtä, koulua, perhettä tai muuta mihin vapaa-ajan voisi rajata, onko hänellä silloin varsinaista vapaa-aikaa ollenkaan? Miten hän silloin voi toivoa lisää vapaa-aikaa? (Myllymäki 2009, 20.) Vapaa-aika jakautuukin väestössä keskuudessa eri tavoin. Usein niillä, joilla on vähemmän työtunteja, on myös enemmän vapaa-aikaa. Tämä joukko koostuu usein nuorista alta 25-vuotiaista sekä yli 55-vuotiaista. Keski-ikäisillä on vähemmän vapaa-aikaa juuri kerääntyvien velvollisuuksien kuten työn ja perheen vuoksi. Myös koulutustasolla ja siten ansiotuloilla on vaikutusta siihen, kuinka paljon vapaa-aikaa kullakin on. Erityisesti keski-ikäisellä väestöllä naimisissa oleminen ja lasten lukumäärä vaikuttavat viikoittaiseen vapaa-ajan määrään. Lisäksi sijainnilla ja vuodenaikalla on vaikutusta siihen, miten vapaa-aikaa vietetään. (Robinson & Godbey 1999, 127–131.)

Tavallisesti vapaa-ajan ulkopuolelle on jätetty ansiotyö ja opiskelu sekä niihin liittyvät matkat. Myös kotityöt ja muut elämisen kannalta tarpeelliset toiminnot, kuten nukkuminen, ruokailu ja peseytyminen, on katsottu kuuluvan muuhun aikaan. Tilastokeskuksen viimeisimmässä ajankäyttötutkimuksessa vapaa-ajaksi on laskettu osallistuva toiminta, liikunta ja ulkoilu, kulttuuri- ja huvittelutilaisuudet, lukeminen, radion kuuntelu, television katselu, seurustelu perheen kanssa, seurustelu tuttavien kanssa, harrastukset, muu vapaa-aika sekä vapaa-ajan matkat. (Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009).

Tässä tutkimuksessa vapaa-ajaksi määriteltiin aika, joka jäi jäljelle työn, opiskelun sekä niihin liittyvien matkojen jälkeen. Ajasta poistettiin myös tarpeellisiin toimintoihin (nukkumiseen, syöminen, peseytyminen yms.) käytetty aika. Kotitöitä päädyttiin tarkastelemaan erillisenä osana sen sijaan, että ne olisi lisätty vapaa-aikaan. Tähän ratkaisuun päädyttiin, koska vapaa-ajan määrittely on aikaisempien tutkimusten perusteella epäselvää sen suhteen, tarkoittaako vapaa-

aika kaikkea palkkatyön ulkopuolista aikaa, omaa henkilökohtaista aikaa vai jostain muuta (Liikkanen 2009, 8).

2.2 Ajankäytön ulottuvuudet

Ihmisten ajankäyttöä voidaan tarkastella neljän eri aikatyypin mukaan: 1) ansio-työ, 2) kotityöt/perheen hoito, 3) henkilökohtainen aika ja 4) vapaa-aika. Ensimmäinen tyyppi sisältää sopimustyyppisen työnteon aikatauluineen niin työpaikalta kuin kotoa käsin. Toinen tyyppi tarkoittaa kodin ja perheen parissa vietettyjä aktiviteettejä, kuten lastenhoito ja kaupassa käynti. Kolmas tyyppi viittaa ihmisten biologisiin tarpeisiin, kuten nukkumiseen, syömiseen ja puhtauteen. Näillä tarkoitetaan aikaa, jonka henkilö tarvitsee toimiakseen tehokkaasti yhteiskunnassa. Toisaalta tähän aikaan vaikuttaa myös henkilön oma elämäntyyli. Neljäs tyyppi tarkoittaa aikaa, joka jää jäljelle kolmen edellä olevan ajan jälkeen ja on toisin sanoen yksilön itsensä valitsemaa. Tämä aika sisältää niin sosiaalisen median kuin erilaiset harrastukset, mutta myös ns. puolivapaa-ajalliset toimet, kuten aikuiskoulutuksen, uskonnon ja seuratoiminnan. Nämä neljä eri aikatyyppejä auttavat meitä hahmottamaan, miten erilaiset ajan muutokset vaikuttavat mm. vapaa-aikaamme. (Robinson & Godbey 1999, 11–13).

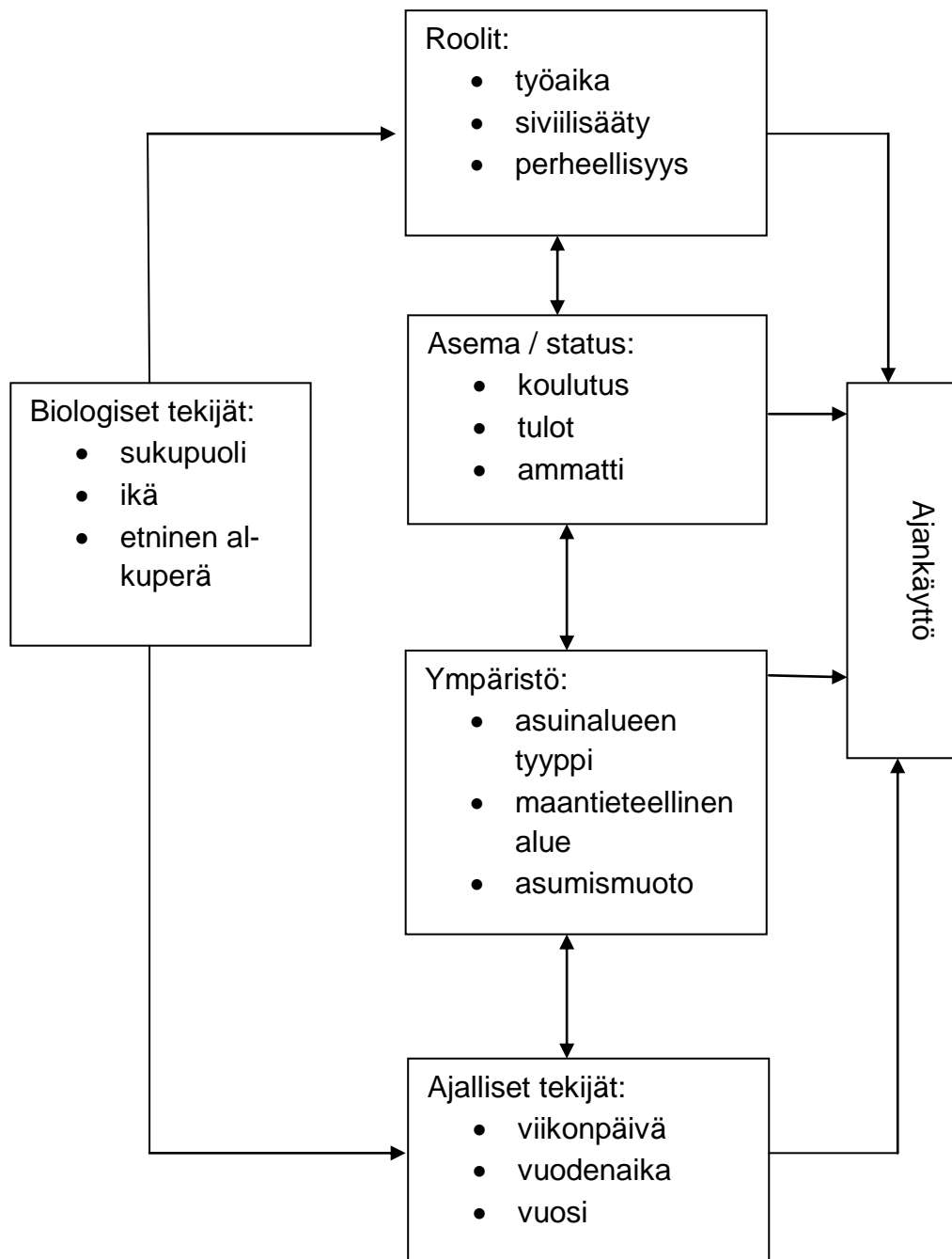
Yksilöiden ajankäyttöön vaikuttaa eri tekijöitä. Robinson ja Godbeyn (1999, 17–20, ks. Kuvio 1) mukaan päivittäiseen ajankäyttöön vaikuttavat tekijät voidaan jakaa biologisiin tekijöihin, roolitekijöihin, asema- tai statustekijöihin, ympäristötekijöihin sekä ajallisiin tekijöihin. Näiden lisäksi myös teknologialla on merkittävä rooli ihmisten ajankäytössä. Erityisesti television rooli on yhteiskunnassa noussut, mikä näkyy lisääntyneenä television katseluna vapaa-aikana.

Biologisiin ominaisuuksiin ja piirteisiin katsotaan kuuluvan sukupuoli, ikä ja etninen alkuperä. Tämän tutkimuksen kannalta ajankäytön merkittävin selittäjä on sukupuoli. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu eroja miesten ja naisten ajankäytössä. Nämä erot ovat kuitenkin tasaantuneet viimeisten vuosikymmenien aikana (Gershuny 2000). Ikävaiheilla ajatellaan olevan yhteiskunnassa tiettyjä sosiaalisia odotuksia, jotka aiheuttavat eroavaisuuksia eri-ikäisten ajankäytös-

sä. Länsimaisissa yhteiskunnissa katsotaan nuoruuden olevan oppimisen ja socialisaation aikaa, joka valmistaa nuoret myöhemmässä elämässä odottavaan työnteon velvoitteeseen. Myöhemmässä iässä ihmiset siirtyvät eläkkeelle ja aikaa vapautuu työnteosta muihin aktiviteetteihin. Myös etnisen alkuperän tai kansallisuuden on havaittu vaikuttavan ajankäyttöön. Tutkimuksia on toteutettu valtaväestön ja muiden väestöryhmien välillä, esimerkiksi Yhdysvalloissa. Kuitenkin muut ajankäyttöön vaikuttavat tekijät, kuten vanhemmuus, avioliitto ja koulutustaso, ovat yhteydessä etnisen alkuperän mukaisiin eroihin. (Robinson & Godbey 1999, Oinas 2010.)

Kuvion 1 keskiosasta löytyvät *roolitekijät*, joita ovat mm. työtunnit, siviilisääty ja perheellisyys. Roolitekijät osoittavat yksilöiden sitoutumista elämän eri osaluokkiin. Niillä on suurin vaikutus käytettävissä olevan vapaa-ajan määrään, sillä roolitekijät kontrolloivat ja ennustavat ajankäyttöä. (Robinson & Godbey 1999.)

Sosiaalisen aseman indikaattorit eli koulutus, tulot ja ammatti ovat statustekijöitä. Näiden tekijöiden määrä vaikuttaa henkilöiden taitoihin ja resursseihin. Tämä näkyy selvimmin tulojen osalta. Mitä enemmän henkilöllä on tuloja, sen paremmin hän pystyy tyydyttämään tarpeitaan ja hankkimaan tavaroita tai palveluita. Koulutuksella ja ammatilla on tärkeä rooli kulttuurisen pääoman lähteinä. Ne mahdollistavat yksilöille monipuolisemman tavan käyttää aikaa. Nämä kolme statustekijää ovat kuitenkin riippuvaisia toisistaan. Korkeasti koulutetuilla ovat korkeammat kulttuuriset tiedot ja taidot sekä useimmin suuret tulot, joten he pystyvät hankkimaan monipuolisemmin erilaisia tavaroita ja palveluita. Lisäksi heillä on mahdollisuus jakaa näitä kokemuksia ja vahvistaa niiden arvoa omissa sosiaalisissa piireissään. (Robinson & Godbey 1999, Oinas 2010.)

KUVIO 1. Ajankäyttöön vaikuttavat tekijät (Robinson & Godbey 1999, kuvio 4, suomennos Oinas 2010, kuvio 1)

Ympäristötekijöistä keskeisimpiä ovat asuinalueen tyyppi, maantieteellinen alue ja asumismuoto. Maantieteellinen alue vaikuttaa ajankäyttöön mm. erilaisten sääolosuhteiden kautta. Vapaa-ajan toiminnot vaativat erilaisia olosuhteita, ku-

ten esimerkiksi talviurheilulajit vaativat lunta. Asuinalueen tyyppin avulla voidaan tarkastella ihmisten elämäntapoja. Kaupungeissa on tarjolla enemmän vapaa-ajan toimintoja kuin maaseudulla. Asumismuoto kertoo asunnon pysyvyydestä ja asukkaiden käytettävissä olevasta tilasta. Vuokra- tai omistusasuminen aiheuttaa kotitalouksille erilaisia velvollisuuksia, jotka näkyvät heidän ajankäytössään esimerkiksi asunnon kunnossapitoon käytettynä aikana tai erilaisina kulutustottumuksina. Kuitenkin suurin ja merkittävin ympäristötekijä on maa tai yhteisö, johon ihminen kuuluu. Tämä näkyy erityisesti vertailtaessa eri maiden ajankäyttötutkimusten tuloksia. (Robinson & Godbey 1999, Oinas 2010.)

Kuviossa on lisäksi nostettu esiin *ajalliset tekijät*, joita ovat viikonpäivä, vuodenaika ja vuosi. Työ jaksottuu yleensä arkipäiviin, eroavaisuuksia on kuitenkin havaittavissa eri ammattiryhmien välillä. Vapaa-ajan toimintojen osalta vuodenaikalla on suuri vaikutus. Ulkona voidaan viettää enemmän aikaa lämpiminä kuin kylminä vuodenaikoina. Myös vuorokauden aika vaikuttaa selvästi ajankäyttöön, sillä suurin osa ihmisistä nukkuu öisin. (Robinson & Godbey 1999, Oinas 2010.)

2.3 Vapaa-ajan käytössä tapahtuneet muutokset

Vapaa-aika on ollut tutkimuskohteena suomalaisessa yhteiskunnassa jo pitkään. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksissa on lähtökohtana ollut vapaa-aika käsitteen väljyys ja monikerroksisuus. Tavoitteena on tutkia vapaa-ajan eri muotoja, kuten työtä, arkea ja ihmisten sosiaalisuutta sekä seurata yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. (Liikkanen 2004,10)

Vapaa-ajan tutkimuksista on noussut esiin, että arvostus vapaa-aikaa kohtaan on lisääntynyt. Koko väestön tasolla niiden, jotka pitävät vapaa-aikaa hyvin tärkeänä, osuus on kymmenessä vuodessa noussut 12 prosenttiyksiköllä. Muutos on havaittavissa kaikissa ikäryhmissä. Työn tärkeyden kohdalla luku on taas laskenut yhdeksän prosenttiyksikön verran. Niiden kohdalla, jotka kokevat työn tärkeäksi, kokevat myös usein vapaa-ajan tärkeäksi. Jos työtä ei koeta itselleen merkitykselliseksi, on vapaa-ajankin kokeminen hyvin tärkeäksi vähäisempää. Lisäksi on myös sellainen joukko, jotka ovat niin työorientoituneita, että heillä ei

riitä kiinnostusta vapaa-aikaan. Sosioekonomisen aseman osalta yrittäjät pitivät työtä kaikkein tärkeimpänä itselleen. Heidän arvostuksissaan ei ole tapahtunut muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Ylempien toimihenkilöiden osalta työtä itselleen tärkeänä pitävien osuus on laskenut peräti 23 prosenttiyksikköä. Osuus on alin kaikista palkansaajaryhmistä, kun vielä kymmenen vuotta sitten se oli korkein. Myös alempien toimihenkilöiden kohdalla työtä itselleen hyvin tärkeäksi pitävien osuus on laskenut 10 prosenttiyksiköllä. (Liikkanen 2004, 11–15.)

Kodin ja perheen merkitys on aina ollut suuri tutkittaessa vapaa-aikaa. Kuitenkin erityisesti perheen kanssa vietetty aika on nostanut suosiotaan kaikissa ikäryhmissä. Työ, perhe ja vapaa-aika koetaan tärkeimmiksi elämän osa-alueiksi. Niihin käytetty aika usein lomittuu keskenään eli esimerkiksi vapaa-ajalla halutaan viettää aikaa perheen kanssa. (Jallinoja 2009, 49.) Myös harrastuksiin osallistuminen vapaa-ajalla koetaan tärkeäksi ja arvostus harrastuksia kohtaan on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Liikkanen 2004, 16–19.)

Aikaisempien ajankäyttötutkimusten perusteella television katseluun käytetään eniten aikaa päivässä. Seuraavaksi eniten aikaa kuuluu sosiaaliseen kanssakäymiseen perheen ja ystävien kesken. Naisten ja miesten välillä sosiaalinen kanssakäyminen on samanlaista arkipäivinä, mutta viikonloppuisin naiset käyttävät enemmän aikaa sosiaalisiin suhteisiin. Liikuntaan ja ulkoiluun käytetty aika on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vaikka naisten liikuntaan käyttämä aika on kasvanut, liikkuvat miehet vapaa-ajallaan vielä enemmän kuin naiset. Lukemisen osalta on nähtävissä tasaista vähenemistä ajankäytössä. Kuitenkin tietokoneen käyttö on selvästi yleistynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Miehet ja nuoremmat ikäryhmät käyttävät päivän aikana eniten tietokonetta. (Pääkkönen & Hanifi 2011.)

Arkeemme ja siten vapaa-aikaamme vaikuttavat myös erilaiset olosuhdetekijät, kuten yksilön varallisuus, terveys, kotityöt ja kiire. Toisaalta myös asuinpaikalla on vaikutusta, sillä suurimmissa kaupungeissa vapaa-ajan tarjonta on usein runsaampaa ja monipuolisempaa. (Liikkanen 2004, 20.) Vaikutusta on myös lapsuuden kasvuympäristöllä, lapsuuden perheen kiinnostuskohteilla, saadulla

koulutuksella ja ammatilla. Valintamme ja valitsematta jättämisemme kertovat myös siitä, millaiseen sukupuoleen tai sukuun olemme kasvaneet. Toisin sanoen, mitkä ovat sellaisia asioita, joita pidämme tärkeinä tai koemme tärkeiksi oman yhteiskunnallisen asemamme kannalta. (Liikkanen 2004, 25.)

3 VAPAA-AIKAAN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Yksilön kannalta vapaa-aika onkin elämän yksi tärkeimmistä tarpeista eikä niinkään toisen tarpeen täydentämistä varten (Rojek 2005, 20). Mutta vapaa-aikaan vaikuttaa kuitenkin työllisen yksilölliset ja sosiaaliset tekijät.

3.1 Työ

Työ ja vapaa-aika koetaan usein toistensa vastakohtiksi. Työ määritellään usein ajaksi, johon liittyy velvollisuuksia. Vapaa-aikaan ei sisälly velvoitteita ja henkilöllä on vapaus valita se, mihin hän aikansa käyttää ja yleensä hän saa siitä vielä mielihyvää. (Lewis 2003, 344–345.) Nykyajan yhteiskunnassa on tyypillistä, että töitä tehdään myös jossain määrin vapaa-ajalla. Mutta myös yksityisasiota hoidetaan työajalla. Toisaalta valinnat ovat vapauttavia ja lisäävät mahdollisuuksia, mutta toisaalta myös pakollisia. (Antila 2005, 20.)

Nykypäivän työn muuttuminen on vaikuttanut myös työntekijöiden työtyytyväisyyteen. Työhön uhrataan enemmän työtunteja kuin ennen ja se on stressaavampaa. Toisaalta työntekijöiltä myös vaaditaan enemmän. Monipuolisuus, sopeutuvuus, valmius oppia ja hankkia uusia tietoja ovat taitoja, joiden suosio on noussut työmarkkinoilla. Pärjätäkseen työntekijän täytyy olla siis paremmin koulutettu ja omata enemmän kokemusta omalta alaltaan. (Taylor 2002.)

Uudenlaisen työntekijäkulttuurin syntyminen on nostanut myös tarpeen muuttaa työorganisaatioiden toimintatapoja. Nykyinen trendi onkin sallia työntekijöille enemmän vapautta vaikuttaa omaan työhönsä. Tämä on näkynyt työpaikoilla mm. kontrollin ja valvonnanasteen vähentymisenä. Eroavaisuuksia on toki havaittavissa eri työsektoreilla niin julkisella kuin yksityisellä puolella. Tärkein tavoite yritysten kannalta on kuitenkin saavuttaa työntekijöidensä luottamus ja halukkuus sitoutua yritykseen. Tämä vaatii työntekijöiden tarpeiden tunnistamista. (Taylor 2002.)

Kommunikaatio- ja informaatioteknologiat ovat mahdollistaneet sen, että työtä voidaan tehdä ajasta ja paikasta riippumatta. Joustavia työskentelytapoja (flexible working practices) on tutkittu ja huomattu, että tarve näille uusille toimintatavoille on lisääntynyt ja kasvaa edelleen. Moni työntekijä arvostaa joustavia työntekomahdollisuuksia. Syynä saattaa olla perhetilanteet, huollettavat lapset tai lähiomaisen hoito. Lapsettomien työntekijöiden osalta nuoremmat ikäluokat ovat usein halukkaampia kokeilemaan joustavia työntekomahdollisuuksia niin työpäikällä kuin kotoa käsin. (Lewis, Cooper, Smithson & Dyer, 2001.)

Työnteon kulttuuri ja perinteet saattavat rajoittaa joustavien toimintatapojen hyödyntämistä. Suomalaisessa yhteiskunnassa työntekeä on ollut aina keskeisessä roolissa yksilön identiteetin muodostumisessa. Työ ymmärretään usein palkkatyöksi. Työpaikka, ammatti ja palkka ovat tärkeitä ihmisarvon ja aseman mittareita. Työn arvostus näkyy yleisessä päivittäisessä keskustelussa niin mediassa kuin poliitikkojen puheissakin. Palkkatyön puute eli työttömyys katsotaan merkittäväksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. (Melin, Blom & Kiljunen 2007, 8-9.)

3.2 Varallisuus

Vertailtaessa työn ja vapaa-ajan välistä suhdetta ovat arjen käytännöt pysyneet melko samanlaisina vuosikymmenestä toiseen, koska näissä tapahtuva muutos on erityisen hidasta. Toisaalta itse muutosta on usein vaikea havaita, sillä elämme osana tätä jatkuvaa yhteiskunnallista ja ajatteluprosessien muutosta. Vaikka peruspäivärytmi onkin pysynyt melko samanlaisena, on muutosta tapahtunut mm. elämänkaaren pidentymisessä ja sen seurauksena esim. opiskeluun ja eläkkeellä kuluva aika on pidentynyt. Toisaalta yhteiskunnassa on yleistymässä yksilöllinen ajattelutapa. Keskeisimmiksi toiminnan määrittäjiksi on nousut yksilön oma identiteetti ja hänen omat kiinnostuksen kohteensa. (Liikkanen 2004, 27–28.) Vapaa-ajan yksi tärkeimmistä tehtävistä onkin virkistää ja palauttaa työstä, mutta myös tuottaa korkeatasoisia ja vastuullisia kansalaisia (Liikkanen 2004, 7).

Tarkasteltaessa sukupuolten välisiä eroja ansiotyön ja muun ajan välillä, nousee teorioista esiin kaksi erilaista näkökulmaa, jotka tulkitsevat eri tavoin sukupuolten eroja ajankäyttötutkimuksissa: taloudellinen/kaupankäynnin näkökulma (economic / bargaining perspective) ja sukupuolinäkökulma (gender perspective). Taloudellinen näkökulma korostaa rationaalisuutta ja suhteellista varallisuuden tasoa. Naisten lisääntynyt koulutus, työllisyys ja ansiot ovat vahvistaneet heidän kaupankäynti- ja neuvotteluvoimaansa. Toisaalta avioliittojen määrän lasku, ensimmäisen avioliiton solmimisiän nousu ja hedelmällisyyden lasku ovat vähentäneet naisilla erityisesti kotitöiden vaatimuksia. Näkökulma korostaa yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia, joiden ansiosta naisten ja miesten väliset erot ovat tasaantumassa. Sukupuolinäkökulma taas nostaa esiin sen, että vaikka tietynlaiset tehtävät on liitetty jo kauan tietylle sukupuolelle, heijastelevat silti nykyiset ajankäyttötapamme muutoksia mm. demokratiassa, taloudessa ja arvoissa. Toisaalta, vaikka näissä asioissa onkin tapahtunut muutoksia, on silti sukupuolten välinen epätasa-arvo tärkeä naisten ja miesten ajankäyttöä määrittävä tekijä. Näkökulman mukaan yhteiskunnassa vallitsee myös näkemys siitä, mikä on sopiva määrä feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta kummallekin sukupuolelle. Osittain tästä johtuen näkökulman mukaan naisilla pitäisi olla vähemmän vapaa-aikaa, koska heidän täytyy varmistaa, että kotityöt tulevat tehdyksi huolimatta siitä, kuinka kauan he viettävät ansiotyössä. (Sayer 2005, 287.)

Rojekin (2010) mukaan taloudellisella varallisuudella on suora yhteys yksilöiden ja ryhmien valintoihin, koskien terveyttä, moraalialia ja vapaa-ajan osallistumista. Vapaa-ajan muotojen toimintoja tutkittaessa on tärkeää ymmärtää kysymys epätasa-arvosta. Hyvävaraisuus antaa mahdollisuuden sosiaaliseen vaikutusvaltaan sekä on positiivisesti yhteydessä henkilön itsevarmuuteen, vakauteen ja turvallisuuteen. Pidentyneen elinajanodotteen myötä ihmiset viettävät enemmän aikaa vapaa-ajan toimintojen parissa. Tämä onkin kasvattanut vapaa-ajan toimintoista uuden markkinamuodon, joka myös työllistää monia ihmisiä. (Rojek 2010, 11–13.)

Tutkimusten perusteella voidaan jopa todeta, että ihmisten ajan jakautuminen on siirtymässä enemmän vapaa-ajan suuntaan taloudellisen kasvun ansiosta (Gershuny 2000, 134). Silti suurin osa maailman ihmisistä kuuluu vapaa-ajan

toiminnoissaan alempaan luokkaan. Varallisuuden puute onkin yhdistetty korkeampaan tasoon ahdistuneisuutta, stressiä ja matalaa itsetuntoa. Keskustelu rikkaista ja köyhistä kansalaisista nostaa esiin myös kysymyksen siitä, kenellä lopulta on valta päättää yksilöiden vapaa-ajasta. (Rojek 2010, 12–13.)

Tässä tutkimuksessa ei kiinnitetty erityistä huomiota koulutukseen ja tuloihin, vaan oltiin enemmän kiinnostuneita sosioekonomisesta asemasta. Sosioekonomisen aseman muodostaminen henkilölle perustuu tietoihin henkilön pääasiallisesta toiminnasta, ammatista, ammattiasemasta sekä toimialasta. (Tilastokeskus – sosioekonominen asema.) Myös aikaisemmissa ajankäyttötutkimuksissa sosioekonominen asema on ollut yksi keskeisistä muuttujista koulutuksen rinnalla (Pääkkönen & Hanifif 2011).

3.3 Hyvinvointi

Vapaa-aikaan liittyy myös fyysinen ja henkinen hyvinvointi. Hyvinvointi on kuitenkin käsitteenä monimerkityksinen. Siihen katsotaan kuuluvan tiettyjä perustekijöitä, jotka liittyvät asuinoloihin, työhön ja toimeentuloon sekä lisäksi terveys, sosiaaliset suhteet ja oma kokemus hyvinvoinnista. Arkipuheessa hyvinvointi viittaa yhä useammin erilaisiin hyvää oloa tuottaviin elämyksiin tai kokemuksiin. Ennen kaikkea hyvinvointi riippuu yksilön kyvyistä ja mieltymyksistä, joiden pohjalta hän hyvinvointiaan tuottaa. Mikäli yksilön terveydessä tai perhesuhteissa on ongelmia, hyväkään taloudellinen asema ei turvaa hyvinvointia tai tyytyväisyyttä omaan elämään. (Karvonen, Moisio & Simpura 2009, 20.)

Englantilaisessa tutkimuksessa oli selvitelty ihmisten tyytyväisyyttä omaan elämäänsä ja siihen vaikuttavia asioita. Tutkimuksessa selvisi, että tyytyväisyys elämään on yksilöllinen ja avoin mitta ihmisen hyvinvoinnista, vaikka tyytyväisyyden käsite eroaakin maiden välillä. Vaikuttavana tekijänä ovat tulot, mutta ne eivät kuitenkaan selitä kaikkea vaihtelua. (Donovan, Halpern & Sargeant. 2002.)

Geeneillä on vahva vaikutus yksilön hyvinvointiin. Toisin sanoen se, miten ihmiset elävät elämänsä vaikuttaa vähän heidän hyvinvointiinsa. Hyvinvointi on siis

tietyiltä ominaisuuksiltaan perinnöllistä. Maiden välisiä eroja ei voida selittää geenien avulla, vaan selitys on etsittävä muualta. Osalla persoonallisuuden piirteistä on todettu olevan vahva yhteys elämän tyytyväisyyteen: optimismi, itsetunto, ekstroverttiys, älykkyys, kyky järjestellä ja suunnitella sekä matala neuroottisuus. Osaan näistä vaikuttavat geenit, osaan taas enemmän kasvatus ja sosiaalinen ympäristö. (Donovan, Halpern & Sargeant. 2002.)

Naiset ovat yleensä tyytyväisempiä elämäänsä kuin miehet. Selityksenä tähän on annettu mm. se, että naiset ilmaisevat onnellisuutensa tai epäonnellisuutensa useammin kuin miehet. Toisen näkökulman mukaan naiset ovat sosiaalisempia kuin miehet ja siksi ovat alttiimpia heidän lähellään olevien yksilöiden tyytyväisyydelle tai sen puutteelle. Useimmiten alta 25-vuotiaat ovat tyytyväisempiä elämäänsä. Tästä tyytyväisyys vähenee aina keski-ikään 45–55-vuotiaiksi asti, josta se taas pikkuhiljaa nousee myöhemmässä iässä. Eroavuuksia on kuitenkin havaittu maiden välillä, kuten esimerkiksi Japanissa, jossa yli 65-vuotiaat ovat kaikkein tyytyväisempiä elämäänsä. (Donovan, Halpern & Sargeant. 2002.)

3.4 Perheiden sisäinen työnjako

Perinteisessä yhteiskunnassa työnjako eri sukupuolten välillä on ollut niin, että miehet ovat hankkineet ruoan ja suojan perheelle ja naiset ovat huolehtineet lapsista ja hoitaneet kodin. Näin toimien aviopuoliset ovat pystyneet tehokkaimmin huolehtimaan perheen toimeentulosta ja hyvinvoinnista. (Becker 1993) Nykyisin on kuitenkin havaittavissa muutoksia perherakenteissa. Vaikka ydinperhe (äiti, isä ja lapsia) kuuluu edelleen enemmistön elämään, ovat perhemuodot moninaistuneet. Avoliitot ja uusperheet ovat lisääntyneet sekä myös yksineläjien määrä on kasvanut. Näillä muutoksilla on vaikutusta mm. siihen, koska ensimmäinen lapsi hankitaan tai mikä on perheiden lapsiluku. Toisaalta myös elämän aikana voi olla useita parisuhteita. (Miettinen 2008)

Lapsettomien nuorten pariskuntien ja ensimmäisen lapsen vanhempien ajankäyttöä tutkivat Aalto ja Varjonen (2012) Tilastokeskuksen kahden uusimman

aineiston perusteella. Tutkimuksessaan he pyrkivät muodostamaan naisten ja miesten eli äitien ja isien päivärytmiä sekä ajankäytön jakaantumista eri perhevaiheissa. Aalto ja Varjonen (2012) havaitsivat muutosta lapsettomien ja ensimmäisen lapsen vanhempien välillä. Niin isillä kuin äideilläkin lapsen saannin myötä päivittäinen rytmi muuttui ja vapaa-aikaa kului enemmän lapsen hoitamisessa. Tutkimuksen koettiin uutta tietoa siinä, miten vapaa-aika lomittuu lastenhoidon ja kotityön välille sekä miten ansiotyön venyminen näihin vaikuttaa.

Perheen sisäistä työnjakoa, erityisesti kotitöiden osalta, voidaan tarkastella kolmen erilaisen teoriakäsityksen mukaan. *Resurssiteorian* (resource theory, Blood & Wolfe 1960) mukaan kotitöiden jakautuminen määräytyy puolisoiden välisen valta-asetelman mukaan. Puoliso, joka tuo enemmän perheen ulkopuolisia resursseja, kuten palkkatuloja tai ammatillista statusta, omaa myös enemmän päätäntävaltaa kodin asioissa ja käyttää vähemmän aikaa kotitöihin. Enemmän resursseja omaava puoliso pystyy siis paremmin neuvottelemaan itselleen sopivamman ajankäytön. (Layte 1999.)

Sosiaalisen vaihdon teoria (tai resurssien vaihdon teoria, resource exchange theory, Layte 1999) ottaa tarkastelussaan huomioon käytettävissä olevien resurssien lisäksi myös vaihtoehtokustannukset. Puolisot suorittavat tahoillaan arviointeja sen suhteen, mitä nykyisen liiton tuomat edut ovat suhteessa vaihtoehtoisten ratkaisujen tuottamiin etuihin ja niiden hankintakustannuksiin. Näiden arviointien perusteella annetaan oma työpanos vastineeksi näistä eduista. Sosiaalisen vaihdon teoria kiinnittää huomiota myös yksilöiden kiintymyksiin ja arvontoihin sekä kotitalouksien ulkopuolisiin resursseihin, kuten yhteiskunnan erilaisiin sosiaali- ja perhepoliittisiin tukimuotoihin, joilla on vaikutusta vaihtoehtokustannusten arvioinneissa. (Layte 1999.)

Kolmas näkemys on *uusi kodin taloustiede* (new household economy, Becker 1993), joka nojaa taloustieteellisiin malleihin tarkastellessaan kotitaloutta tuotanto- ja kulutusyksikkönä. Se pyrkii maksimoimaan hyödyn käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Kotitalous nähdään yksikkönä, joka tuottaa kotitalouden hyödyn yhdistämällä sopivassa suhteessa markkinoilta saatuja hyödykkeitä

ja omaa kotityöpanosta. Puolisoiden välisen työnjaon tavoitteena onkin optimoida käytettävissä olevat resurssit eli jakaa aika sekä työpanos kotitöiden ja markkinoiden välillä. Tämän teorian mukaan se puoliso, jonka työpanoksella on suurempi merkitys kotitaloudelle, käyttää enemmän aikaa kotona. (Becker 1993.)

Tutkimuksissa on havaittu, että puolisoiden luokka-asemilla on yhteyttä toisiinsa. Eri sosioekonomista asemaa olevien parisuhteiden määrä on hieman kasvanut viime vuosina. Noin kolmannes kaikista kahden palkansaajan perheistä on sellaisia, missä mies ja nainen omaavat selvästi toisistaan poikkeavat luokka-asemat. (Oinas 2010, 130–132.) Työtuntien kohdalla naiset taas tekevät viikossa vähemmän töitä kuin miehet. Toisaalta naiset kokevat miehiä useimmin kiireen tunnetta. (Robinson & Godbey 1999, 91–92.)

4 TUTKIMUSONGELMA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, millaista on suomalaisten työllisten vapaa-aika ja miten se jakautuu erilaisten muuttujien kesken. Taustamuuttujina olivat sukupuoli, ikä ja sosioekonominen asema. Lisäksi keskityttiin erityisesti selvittämään, miksi työssä käyvien naisten ja miesten vapaa-aika eroaa toisistaan. Suomalaisilla työllisillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa henkilöitä, jotka ovat päätoimisesti ansiotyössä ja ovat iältään 25–64-vuotiaita.

Päätutkimuskysymykset olivat

Miten naisten ja miesten vapaa-aika eroaa toisistaan ja mitkä tekijät selittävät tätä?

Oletuksena on, että naisten ja miesten vapaa-ajan eroja selittäviä tekijöitä ovat kotitöihin ja lastenhoitoon käytetty aika, tutkittavien sosioekonominen asema sekä kotitalouden työnjaon erikoistuminen, johon vaikuttaa puolison sosioekonominen asema.

Aikaisempien tutkimusten perusteella naisten ja miesten vapaa-ajan eroavaisuuksia on selitetty kotitöihin ja lastenhoitoon käytetyn ajan eroilla (ks. Pääkkönen & Hanifi 2011). Kuitenkin henkilöiden koulutuksella ja varallisuudella on todettu olevan suurta vaikutusta siihen, mitä kaikkea vapaa-ajalla on mahdollista tehdä (ks. Robinson & Godbey 1999, Rojek 2010). Tutkimuksissa on myös todettu, että puolisoitten välillä on perheiden sisäistä työnjakoa, joka vaikuttaa siihen, mihin aikaa käytetään ja kumman työpanoksella on suurempi merkitys kotitalouden kannalta (ks. Becker 1993, Layte 1999).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus on kvantitatiivinen kyselytutkimus, jossa aineistona on käytetty ajankäyttöpäiväkirjoja. Ajankäyttötutkimuksen avulla voidaan tarkastella yksilöiden ja yhteisöjen käyttäytymismalleja ja niiden muutoksia monipuolisesti. Näkökulmien moninaisuus auttaa siihen, että ajankäyttötutkimuksen avulla voidaan nostaa esiin erilaisia yhteiskunnallisia ongelmakohtia ja tutkia tarkemmin muutoksen toteutumista. (Ylikännö 2011, 18.) Muutoksista huolimatta ihmisten ajankäyttö alkaa usein noudattaa samaa kaavaa (Gershuny 2000, 17). On tiettyjä asioita, joista täytyy huolehtia selviytyäkseen päivästä toiseen. Tällaisia ovat mm. syöminen, nukkuminen, omasta puhtaudesta sekä jälkeläisistään huolehtiminen. Suomessa varsinkin työllä on edelleen keskeinen asema ajankäyttömme määrittävänä tekijänä. Ajankäyttö jakaantuukin usein työaikaan ja vapaa-aikaan. Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti vapaa-ajan rutiineihin.

5.1 Tutkittavat

Tilastokeskuksen 2009–2010 Ajankäyttötutkimus toteutettiin kotitalousotannalla, jossa tutkimusyksikköinä olivat kotitaloudet ja henkilöt, jotka olivat tutkimushetkellä täyttäneet 10 vuotta. Otosasetelma oli yksiasteinen ryväotanta. Tilastokeskuksella on väestöä koskeva tilastollinen rekisteri, joka on muokattu väestön keskusrekisteristä. Otos poimittiin tästä Tilastokeskuksen rekisteristä, jossa asutokuntaa käytettiin poiminnassa kotitalouden asemasta, koska rekisteristä puuttui kotitaloutta koskeva tieto. Asutokunta muodostettiin henkilöistä, joiden kotipaikkatunnus oli rekisterissä sama. Usein yksi asutokunta sisälsi yhden kotitalouden ja siitä syystä tiedonkeruu päätettiin kohdentaa kotitalouksiin.

Ajankäyttötutkimuksen otokseen poimittiin 4499 kotitaloutta, joihin kuului 11504 henkilöä ja heistä 9987 oli täyttänyt 10 vuotta. Varsinainen kotitalousotos poimittiin rekisteristä henkilöotoksena siten, että rekisteristä poimittiin tasaväliotannalla 15 vuotta täyttäneitä henkilöitä, joille samalla kertaa otettiin mukaan samassa asunnossa asuvat henkilöt. Otoksen siivouksen jälkeen lopulliseen otokseen kuului 9745 henkilöä, joista tutkimukseen vastasi 5558 henkilöä (2614 ko-

titaloutta, vastausprosentti 59,4 %). Lopulliseksi tutkimusjoukoksi muodostui 5525 henkilöä (kato 4,5 %). (Väisänen 2011)

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tutkimusjoukkona oli suomalaiset 25–64-vuotiaat työlliset, joita aineistossa oli yhteensä 2414. Taulukossa 1 on tarkemmin avattu eri taustamuuttujien kokonaismääriä ja prosenttijakaumia.

Tutkittavissa oli hieman enemmän naisia kuin miehiä. Iältään he olivat useimmiten 45–54-vuotiaita ja sosioekonomiselta asemaltaan alempia toimihenkilöitä. Suurin osa tutkittavista asui joko puolisonsa tai puolisonsa ja lastensa kanssa. Heistä 46,7 prosentilla oli lapsia. Koulutukseltaan tutkittavat olivat yleisemmin suorittaneet keskiasteen koulutuksen.

Jokaiselle tutkittavalle oli myös annettu oma tunnusluku. Kohdenumero kertoi mihin kotitalouteen tutkittava kuului ja jäsennumero kertoi kyseisen tutkittavan numeron kotitaloutensa sisällä.

TAULUKKO 1. Tutkittavien taustatiedot

TAUSTAMUUTTUJA	N=2414	%
Sukupuoli	2414	
Mies	1111	46,0
Nainen	1303	54,0
Ikä	2414	
25–34-vuotiaat	433	17,9
35–44-vuotiaat	649	26,9
45–54-vuotiaat	834	34,5
55–64-vuotiaat	498	20,6
Sosioekonominen asema	2406	
Yrittäjät	278	11,6
Ylemmät toimihenkilöt	755	31,4
Alemmat toimihenkilöt	807	33,5
Työntekijät	566	23,5
Koulutusaste	2148	
Keskiaste	997	46,4
Alin korkea-aste	426	19,8
Alempi korkeakouluaste	348	16,2
Ylempi korkeakouluaste	377	17,6
Perhevaihe	2414	
Vanhempien kotona asuva, ei lapsia	32	1,3
Muu naimaton, eronnut tai leski, ei lapsia	233	9,7
Naimisissa tai avoliitossa, ei lapsia	1021	42,3
Naimisissa tai avoliitossa, lapsia (0–17v.)	1059	43,9
Yksinhuoltaja, lapsia (0–17v.)	69	2,9
Nuorimman lapsen ikä	1128	
0–3-vuotiaat	272	24,1
4–6-vuotiaat	190	16,8
7–12-vuotiaat	365	32,4
13–17-vuotiaat	301	26,7

5.2 Aineisto

Aineistona tutkimuksessa käytettiin Tilastokeskuksen vuonna 2011 julkaisemaa viimeisintä ajankäyttötutkimusta 2009–2010. Ajankäyttötutkimuksen tarkoituksena oli selvittää eri toimintoihin käytettyä aikaa, ajankäytön päivä- ja viikkorytmejä sekä yhdessäoloa. Itse Tilastokeskuksen toteuttama tutkimus oli otostutkimus, johon osallistuvat pitivät kahden vuorokauden ajan tarkkaa kirjaa ajankäytöstään (työaika, kotityöt, nukkuminen, ruokailu, harrastukset, yhdessäolo). Samanlaista ajankäyttötutkimusta on toteutettu Suomessa koko väestöstä 1979, 1987–1988, 1999–2000 ja 2009–2010. Toisesta keräyskerrasta lähtien tutkimusta on tehty 12 kuukaudelta ja se on kohdennettu 10 vuotta täyttäneeseen väestöön. Kaksi viimeisintä aineistoa on kerätty Eurostatin suositusten mukaisesti kotitalouksittain. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimusyksikköinä ovat kotitaloudet ja henkilöt, jotka ovat tutkimusajankohtana 10 vuotta täyttäneitä. Eurostatin suosituksilla pyritään mahdollistamaan vertailukelpoisuus noin 20 muun Euroopan maan kanssa. (Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009).

Tutkimuksen tiedot kerättiin huhtikuun 2009 ja toukokuun 2010 välisenä aikana. Vastaajat kirjoittivat päiväkirjaan omin sanoin 10 minuutin tarkkuudella sen, mitä he tekivät pääasiassa ja mahdollisesti samanaikaisesti. Lisäksi he merkitsivät päiväkirjoihinsa yhdessäolon kotitalouden muiden jäsenten ja muiden tuttavien kanssa. Varsinaiset toimintopaikat pääteltiin vasta aineiston koodauksen yhteydessä. Pää- ja sivutoiminnot koodattiin tutkimusaineistossa 146-luokkaisina ja koko aineisto 26-luokkaisena. (Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009.)

Tutkimuksessa kerättiin lisäksi haastatteluaineisto tietokoneavusteisina käynti- ja puhelinhaastatteluina. Haastatteluosuudessa kysyttiin esimerkiksi työssäkäyntiä, opiskelua, vapaaehtoistyötä ja vapaa-ajan harrastuksia koskevia tietoja. (Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009.)

5.3 Aineistonkäsittely

Aineistonkäsittely toteutettiin Stata-ohjelmalla. Se lähti liikkeelle siitä, että ensin aineistosta poimittiin työlliset. Tämä tapahtui tarkastelemalla tutkittavien pääasiallista toimintaa, jossa pyrittiin selvittämään, mitä henkilö pääasiallisesti tekee: onko hän työssäkäyvä, työtön, opiskelija, sairauslomalla, eläkkeellä tai hoitaa omaa perheenjäsentä. Tästä muuttujasta poimittiin työssäkäyvät ja muut poistettiin aineistosta.

Seuraavaksi tarkasteltiin ikämuuttujaa. Aineistosta löytyi valmiiksi ikämuuttuja, joka oli luokiteltu yhdeksään ryhmään. Tutkittavaksi ikäryhmäksi valittiin tässä tutkimuksessa 25–64-vuotiaat, joten luokitellusta ikäryhmästä poistettiin 10–24-vuotiaat sekä yli 64-vuotiaat. Tämä siitä syystä, että nuoremmista ikäluokista suurin osa oli opiskelijoita tai koululaisia ja vanhemmat ikäryhmät olivat suurimmaksi osaksi eläkeläisiä.

Yksi tärkeä taustamuuttuja oli sosioekonominen asema. Myös tästä löytyi aineistosta valmismuuttuja, josta yhdistettiin maatalousyrittäjät ja muut yrittäjät yhdeksi yrittäjien ryhmäksi. Muut alaryhmät (ylemmät toimihenkilöt, alemmat toimihenkilöt ja työntekijät) pidettiin samana. Muuttujasta kuitenkin poistettiin ne, joilla sosioekonominen asema oli tuntematon.

Tilastokeskuksen tutkimuksissa koulutuksesta käytetään koulutusaste nimeä. Se jakautuu kuuteen eri koulutusasteluokkaan: perusaste, keskiaste, alin korkea-aste, alempaan ja ylempään korkeakouluasteeseen sekä tutkijakoulutusasteeseen. Koulutusasteen mittaaminen perustuu koulutusaikaan. Myös tästä aineistosta löytyi valmiiksi koulutusastemuuttuja, jota muokattiin niin, että ylempi korkeakouluaste ja tutkijakoulutusaste yhdistettiin. Perusastetta ei tässä tutkimuksessa ollut lainkaan. Keskiasteella tarkoitetaan sellaisia tutkinnon suorittaneita, joilla on koulutusta 11–12 vuotta. Tällaisia koulutuksia ovat esimerkiksi ylioppilastutkinnot ja ammatilliset perustutkinnot. Alempi korkea-aste taas tarkoittaa koulutusta, joka kestää 2–3 vuotta keskiasteen jälkeen, esimerkiksi teknikon ja merkonomien tutkinnot, jotka eivät ole ammattikorkeakoulututkintoja. Alempi korkeakoulututkinto vaatii 3–4 vuotta päätoimista opiskelua keskiasteen

jälkeen. Tällaisia tutkintoja ovat esim. ammattikorkeakoulututkinnot ja alemmat korkeakoulututkinnot. Ylempiä korkeakoulututkintoja ovat esim. maisteritutkinnot, jotka vaativat 5–6 vuotta päätoimista opiskelua keskiasteen jälkeen. Tutkijakoulutusaste taas tarkoittaa tieteellisiä lisensiaatin ja tohtorin tutkintoja, joiden suorittaminen edellyttää itsenäistä ja julkaisukelpoista tutkimustyötä tai väitöskirjan tekoa. (Tilastokeskus - koulutusaste)

Yllä olevat muuttujat esiintyivät valmiina aineistossa. Seuraavaksi avataan tarkemmin, miten tutkimuksessa käytetyt uudet muuttujat vapaa-aika, kotityöt ja lastenhoito muodostettiin ja mitä ne sisältävät.

5.3.1 Vapaa-aika, kotityöt ja lastenhoito -muuttujat

Vapaa-aikamuuttujan muodostamisessa tarkasteltiin aluksi päätoimintoja, jotka oli eroteltu omiksi alaryhmikseen aineiston koodausluokituksessa. Sieltä poimittiin sellaiset toiminnot, jotka katsottiin olevan vapaa-aikaa. Alaryhmistä 13:sta muodostettiin oma summamuuttuja laskemalla muuttujien tunnusluvut yhteen. Nämä 13 alaryhmää olivat järjestö- ja vapaaehtoistyö, toisen kotitalouden auttaminen, osallistuva toiminta, sosiaalinen kanssakäyminen, kulttuuri- ja huvitilaisuudet, lepäily ja oleilu, liikuntaharrastus, harrastukset, tietokoneharrastukset, pelit ja leikit, lukeminen, television/videon/DVD:n katselu sekä radion ja äänitteiden kuuntelu.

Tämän jälkeen jokainen summamuuttuja ja lisäksi muutama yksittäinen alaryhmän osio laskettiin yhteen ja näistä muodostui vapaa-aika -summamuuttuja. Yksittäiset alaryhmät, jotka otettiin mukaan, olivat saunan käyttö, vapaa-ajalla tapahtuva opiskelu, leipominen, vaatteiden valmistus, käsityöt, puutarhan hoito, lemmikkieläinten hoito ja koiran ulkoiluttaminen. Tarkempi vapaa-ajan sisällön erittely näkyy taulukossa 2.

Kotityöt ja lastenhoito muodostettiin samalla tavalla kuin vapaa-aika eli valitsemalla koodiluokituksesta toimintoja, jotka kuuluivat näiden kahden muuttujien alle. Muuttujien tarkempi sisältö on avattuna taulukossa 3.

TAULUKKO 2. Vapaa-aika muuttujan tarkempi sisältö

<p>Järjestö- ja vapaaehtoistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> Järjestötyö Vapaaehtoistyö järjestön kautta Muu tai erittelemätön järjestö- ja vapaaehtoistyö <p>Toisen kotitalouden auttaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Rakentaminen ja korjaus naapuriapuna Ansiotyössä auttaminen naapurinapuna Toisessa kotitaloudessa asuvien omien lasten hoito Muu lasten hoito naapurinapuna Aikuisen auttaminen naapurinapuna Kunnossapito naapurinapuna Muu tai erittelemätön naapurinapuna <p>Osallistuva toiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> Kokoukset Uskonnollinen toiminta Muu tai erittelemätön osallistuva toiminta <p>Sosiaalinen kanssakäyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Seurustely perheen kanssa Kyläily tai vieraita kotona Juhlat Puhelinkeskustelu Muu tai erittelemätön sosiaalinen kanssakäyminen <p>Kulttuuri- ja huvitilaisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> Elokuvat Teatteri, konsertti Taidenäyttely, museo Kirjasto Urheilutapahtumat Muut tai erittelemättömät kulttuuri- ja huvitilaisuudet <p>Tietokoneharrastukset</p> <ul style="list-style-type: none"> Tietokoneharrastus ja ohjelmointi Tiedon etsiminen tietokoneelta Tietokoneella tapahtuva reaaliaikainen viestintä Muu tietokoneella tapahtuva viestintä Muu tai erittelemätön tietokoneen käyttö <p>Television, videon ja DVD:n katselu</p> <ul style="list-style-type: none"> Television katselu Tallenteiden katselu (jos eritelty) <p>Radion ja äänitteiden kuuntelu</p> <ul style="list-style-type: none"> Radion kuuntelu Äänitteiden kuuntelu Muu tai erittelemätön radion ja musiikin kuuntelu 	<p>Lepäily ja oleilu</p> <ul style="list-style-type: none"> Lepäily Oleilu sisällä Oleilu ulkona Muu lepäily ja oleilu <p>Liikuntaharrastus</p> <ul style="list-style-type: none"> Kävely Juoksu, hölkkä Pyöräily Pallopelit Voimistelu ja kuntosalit Vesiliikunta Hiihto, luistelu Muu tai erittelemätön liikuntaharrastus Metsästy, kalastus Marjastus, sienestys Muu tai erittelemätön luontoliikunta Liikuntaan liittyvät toiminnot <p>Harrastukset</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuvataide Esittävä taide Kirjalliset taideharrastukset Keräily Kirjeenvaihto Muut tai erittelemättömät harrastukset <p>Pelit ja leikit</p> <ul style="list-style-type: none"> Pelit ja leikit yksin Seurapelit ja -leikit sisällä Seurapelit ja -leikit ulkona Tietokonepelit Rahapelit Muut tai erittelemättömät pelit ja leikit <p>Lukeminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Sanomalehden lukeminen Aikakauslehden lukeminen Erittelemätön lehden lukeminen Kirjan lukeminen Muu tai erittelemätön lukeminen <p>Muut toiminnot</p> <ul style="list-style-type: none"> Sauna Vapaa-ajan opiskelu Leipominen Vaatteiden valmistus Käsityöt Puutarhan hoito Lemmikkieläinten hoito Koiran ulkoiluttaminen
--	---

TAULUKKO 3. Kotityöt ja lastenhoito muuttujien tarkemmat sisällöt

Kotityöt Ruhanlaitto Kahvin ja välipalan valmistus Astianpesu Asunnon siivous Pihan siivous Järjestelytöet Pyykinpesu Silitys Kodin taloudenpito ja suunnittelu Erittelemätön kotityö
Lastenhoito Lasten hoito ja valvonta Lapsen opettaminen ja neuvominen Lukeminen ja leikkiminen lapsen kanssa Lapsen saattaminen Lapsen ulkoiluttaminen Keskustelu lapsen kanssa Muu tai erittelemätön lastenhoito

5.3.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi toteutettiin Stata-analyysiohjelman avulla. Analyysi alkoi yllä olevien muuttujien muokkaamisesta ja uusien muodostamisesta. Tämän jälkeen työllisten vapaa-aikaa tarkasteltiin vapaa-aikaan käytettyjen minuuttien keskiarvon perusteella niin kokonaisuutena kuin jokaista alaryhmää erikseen. Yleisen tarkastelun jälkeen kokonaisvapaa-aikaa ja alaryhmien minuuttimääriä tarkasteltiin sukupuolen, iän ja sosioekonomisen aseman mukaan. Jokaisesta laadittiin havainnollistava kuvio ja tuloksia tarkemmin avaava taulukko.

Aineiston yleisen kuvailun jälkeen siirryttiin tarkastelemaan, miksi naisten ja miesten vapaa-aika erosi toisistaan. Tätä tutkittiin lineaaristen monitasomallien

avulla, jossa sukupuolen vakioimisella pyrittiin selvittämään muiden tekijöiden vaikutusta vapaa-aikaan. Tarkastelussa selitettävänä oli vapaa-aika ja selittäjänä sukupuoli. Kontrollimuuttujina oli ikä, koulutus ja ajankäyttöpäiväkirjan täyttöpäivä. Z-muuttujina olivat koityöt, lastenhoito ja sosioekonominen asema. Analyysissä muodostettiin viisi mallia, jossa ensimmäisessä oli mukana vain kontrollimuuttujat. Seuraavassa kolmessa oli mukana aina yksi z-muuttuja ja viimeisessä kaikki muuttujat. Tarkastelussa otettiin myös huomioon tutkittavien kotitalouden kohdenumero ja kotitalouden sisäinen jäsennumero, jotka kuvattiin lopullisessa taulukossa perhevarianssina ja yksilövarianssina.

Koska yllä olevasta tarkastelusta ei saatu vastausta sukupuolten vapaa-ajan eroavaisuuteen, jatkettiin tutkimista interaktioiden avulla. Interaktiot muodostettiin sukupuolen ja kotitöiden, sukupuolen ja lastenhoidon sekä sukupuolen ja sosioekonomisen aseman välille. Vain sukupuolen ja sosioekonomisen aseman välillä interaktio oli tilastollisesti merkitsevä, siksi sitä ryhdyttiin tutkimaan tarkemmin. Interaktiosta muodostettiin kuvio, josta huomattiin, että erityisesti alempien toimihenkilöiden kohdalla löytyy ero naisten ja miesten vapaa-ajassa. Ero ei poistunut, kun tarkasteluun lisättiin tutkittavien kokonaistyöaika viikossa. Lisättäessä tarkasteluun puolison työtunnit ja puolison sosioekonominen asema ero naisten ja miesten välillä hävisi.

Lopuksi tarkasteltiin vielä kenen kanssa tutkittavat ovat naimisissa. Tutkittavien ja puolisojen sosioekonomisista asemia vertailtiin ristiintaulukoimalla. Tuloksista muodostettiin havainnollistavat taulukot ja kuviot niin miesten kuin naisten osalta.

5.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusjoukko. Työlliset muodostivat kaikista 2009–2010 ajankäyttötutkimukseen osallistuneista 43 prosenttia. Jokaiselle tutkittavalle oli annettu kohdenumero ja jäsennumero. Kohdenumero kuvasi tutkittavan kotitaloutta, jotta samaan kotitalouteen kuuluvat voitaisiin tarvittaessa yhdistää. Jäsennumero kuvasi tutkittavan henkilökohtaista numero kotitalouden sisällä. Näin henkilöt eivät

olleet tunnistettavissa aineistosta, mutta heidät pystyttiin yhdistämään puolisoihinsa ja muihin kotitalouden jäseniin.

Tutkimusmenetelmä. Vapaa-aika, kotityöt ja lastenhoito -muuttujissa otettiin huomioon aiemmissa tutkimuksissa käytettyjä määritelmiä ja niiden avulla muodostettiin kyseiset muuttujat. Muuttujien sisällöt avattiin tarkemmin, jotta tutkimus olisi tarvittaessa toistettavissa. Jokainen tutkittavat piti ajankäyttöpäiväkirjaa vain yhden arkipäivän ja yhden viikonlopun päivän ajan. Tällä saattoi olla vaikutusta saatuihin tuloksiin, mikäli tutkittavien arkipäivien toiminnot vaihtelivat toisistaan.

Tilastokeskuksen ajankäyttöaineiston koodaus tapahtuu myöhemmin, kun tutkittavat ovat palauttaneet ajankäyttöpäiväkirjansa. Tutkimuksen tuloksiin on siis voinut vaikuttaa se, miten asioita on kysyty. Onko jokin esimerkiksi nostettu taustakysymyksissä tärkeämpään rooliin kuin toinen tai onko kysymys mahdollista tulkita monella eri tavalla tutkittavan näkökulmasta. Toisaalta myös tällaisessa aineistossa se, miten aineisto on keräyksen jälkeen koodattu ja luokiteltu eli miten aineistokäsittelijä on ymmärtänyt tutkittavan täyttämän ajankäyttöpäiväkirjan.

Tutkimustulosten vertailuun vaikuttaa myös yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset erot. Jokaisessa vapaa-aikatutkimuksessa vaihtelevat muuttujien tarkemmat sisällöt. Esimerkiksi kotitöihin saatetaan sisällyttää naapuriapu ja kunnostustyöt. Tässä tutkimuksessa naapuriapu sisällytettiin vapaa-aikaan, koska se katsottiin olevan vapaaehtoista auttamista. Jokaisessa tutkimuksessa on siis oma näkemysensä siihen, miten tutkimus kannattaa toteuttaa.

Tässä tutkimuksessa ei kiinnitetty huomiota siihen, mihin vuorokauden aikaan eri vapaa-ajan osa-alueita toteutettiin. Ei myöskään kiinnitetty huomiota siihen, mihin vuodenaikaan kysely tehtiin. Eri vuodenajat ja vuorokauden aika olisivat voineet antaa laajemman kuvan työllisten vapaa-ajasta.

6 TULOKSET

Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa pyritään vastaamaan kahteen kysymykseen:

Millaista vapaa-aikaa suomalaiset työlliset viettävät?

Miten naisten ja miesten vapaa-aika eroaa toisistaan ja mitkä tekijät selittävät tätä?

Aluksi siis keskitytään aineiston kuvailuun iän, sukupuolen ja sosioekonomisen aseman näkökulmista. Tämän jälkeen tarkastellaan mistä vapaa-ajan erot naisten ja miesten välillä johtuvat. Tulosten kokonaisvapaa-ajalla tarkoitetaan kahden tutkimuspäivän yhteen laskettua aikaa.

Tutkittavilla oli keskimäärin viikossa 39 tuntia työaikaa. Enemmistöllä tutkittavista työ oli jatkuvaa kokoaikatyötä (n. 90 %) ja itse työn tekeminen tapahtui itse työpaikalla. Vähemmistönä tässä tutkittavien joukossa olivat siis määräaikaissa työsuhteissa olevat ja osa-aikatöitä tekevät.

6.1 Mitä työssä käyvät tekevät vapaa-ajallaan?

Työssä käyvillä suomalaisilla oli vapaa-aikaa keskimäärin 326 minuuttia eli 5 tuntia 26 minuuttia (ks. Taulukko 4). Selvästi eniten vapaa-ajalla katsottiin televisiota, videoita ja DVD:tä 114 minuuttia (1h 54min), joka oli 35 prosenttia kokonaisvapaa-ajasta. Seuraavaksi eniten käytettiin aikaa sosiaalisiin suhteisiin (49min / 15 %) kuten seurusteluun perheen kanssa, puhelinkeskusteluihin ja toisten luona kyläilyyn. Myös lukemiseen ja liikuntaan käytettiin vapaa-ajalla aikaa melko paljon (36/35 min / 10,9/10,8 %). Vapaa-ajalla käytettiin aikaa myös naapureiden auttamiseen ja saunomiseen. Nämä saivatkin korkeammat minuuttimäärät kuin esimerkiksi erilaisiin kokouksiin tai uskonnollisiin toimituksiin osallistuminen.

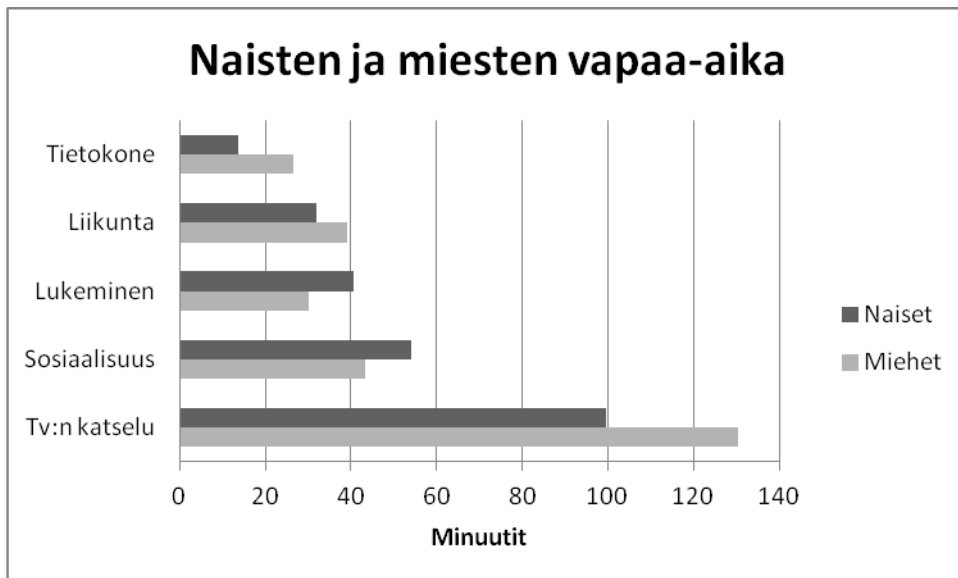
Yllättävän vähäiselle ajalle jäi myös tietokoneen käyttö. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan erikseen ollut kysytty esimerkiksi tabletin käyttöä ja lisäksi itse tietokoneella tapahtuva pelaaminen laskettiin pelit ja leikit -toiminnon alle.

TAULUKKO 4. Työllisten vapaa-aika keskiarvoina (minuutteina) ja prosentteina

	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	326	100	174,1	0	990
1	Tv:n katselu	114	35,1	103,5	0	740
2	Sosiaalisuus	49	15,0	83,0	0	840
3	Lukeminen	36	10,9	51,7	0	480
4	Liikunta	35	10,8	69,3	0	690
5	Tietokone	20	6,1	40,6	0	380
6	Sauna	13	4,1	24,0	0	310
7	Lepo	13	4,0	30,6	0	350
8	Auttaminen	10	3,2	44,6	0	630
9	Peli & leikit	8	2,6	33,2	0	440
10	Kulttuuri	6	1,9	33,5	0	530
11	Puutarhan hoito	7	2,1	29,3	0	340
12	Radion kuuntelu	4	1,3	20,6	0	340
13	Järjestö	4	1,3	33,8	0	930
14	Harrastukset	4	1,3	25,0	0	560
15	Lemmikkieläinten hoito	3	0,9	15,8	0	410
16	Osallistuminen	2	0,7	17,4	0	300
17	Leipominen	2	0,7	12,8	0	190
18	Käsityöt	2	0,6	17,5	0	490
19	Opiskelu	2	0,6	20,2	0	400
20	Koiran ulkoiluttaminen	1	0,2	4,0	0	70
21	Vaatteiden valmistus	1	0,2	8,0	0	150

6.1.1 Vapaa-aika ja sukupuoli

Kuviosta 2 nähdään suosittuimpien toimintojen osalta, miten naisten ja miesten vapaa-aika eroaa toisistaan. Molemmilla television katselu, sosiaalinen kanssakäyminen, liikunta, lukeminen ja tietokoneen käyttö keräsivät suurimmat minuuttimäärät. Muiden toimintojen osalta tarkempi tarkastelu on havaittavissa taulukosta 5.

KUVIO 2. Naisten ja miesten suosituimmat toiminnot vapaa-ajalla.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että miehillä oli hieman enemmän vapaa-aikaa kuin naisilla (miehillä 337 min ja naisilla 311 min). Miehillä vapaa-ajalla katsotaan eniten televisiota (100 min). Lisäksi sosiaalinen kanssa käyminen (43 min), liikunta (39 min), lukeminen (30 min) ja tietokoneen (27 min) käyttö saivat suurimmat minuuttimäärät.

Myös naisilla vapaa-ajalla katsottiin eniten televisiota, mutta ystävien ja perheen kanssa seurusteleminen sai selvästi suuremman minuuttimäärän kuin miehillä (naisilla 54 min). Naiset käyttivät myös enemmän vapaa-aikaa lukemiseen kuin miehet (40 min), joilla taas liikuntaan kului enemmän aikaa kuin naisilla.

Tietokoneen käytön osalta naisilla minuuttimäärä oli jopa pienempi kuin koko tutkittava joukon minuuttimäärä oli (naiset 14 min). Miehillä luku olikin naisia selvästi korkeampi (27 min).

TAULUKKO 5. Vapaa-ajan keskiarvot (minuutteina) ja prosentit naisilla ja miehillä

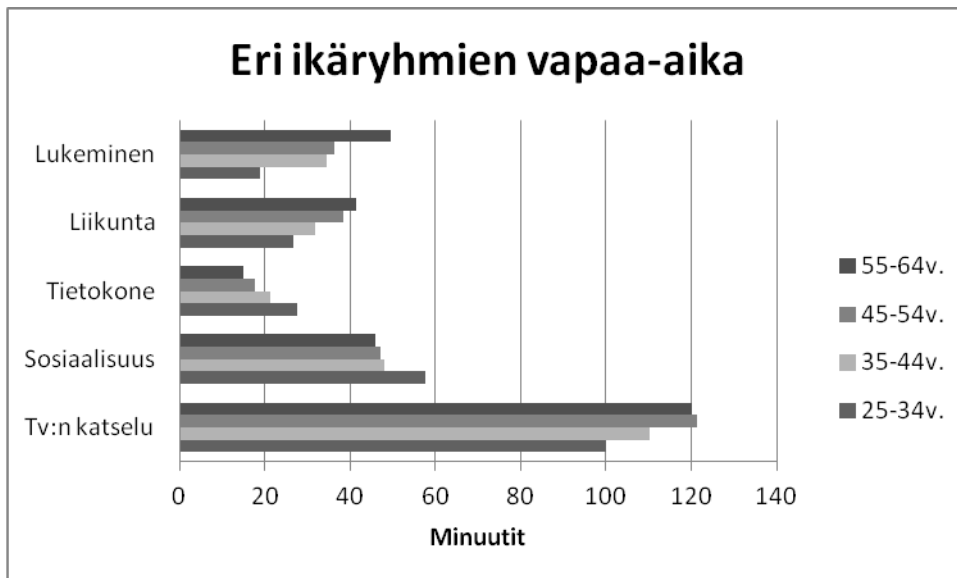
Nainen (N=1387)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	311	100	160,4	0	930
1	Tv:n katselu	100	32,0	90,0	0	590
2	Sosiaalisuus	54	17,4	83,6	0	840
3	Lukeminen	40	13,0	53,9	0	410
4	Liikunta	32	10,3	63,2	0	690
5	Tietokone	14	4,4	29,2	0	300
6	Sauna	12	3,8	22,0	0	230
7	Lepo	11	3,6	27,6	0	350
8	Auttaminen	10	3,3	40,7	0	400
9	Puutarhan hoito	8	2,5	31,1	0	340
10	Pelit & leikit	7	2,2	26,3	0	370
Miehet (N=1276)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	337	100	184,9	0	990
1	Tv:n katselu	130	38,6	114,3	0	740
2	Sosiaalisuus	43	12,8	81,9	0	610
3	Liikunta	39	11,5	75,3	0	520
4	Lukeminen	30	8,9	48,7	0	480
5	Tietokone	27	7,9	49,3	0	380
6	Lepo	15	4,5	33,4	0	260
7	Sauna	15	4,4	25,9	0	310
8	Auttaminen	10	3,1	48,5	0	630
9	Pelit & leikit	10	3,0	39,2	0	440
10	Kulttuuri	6	1,8	35,5	0	530

Naisten ja miesten vapaa-ajan eroavaisuuteen palataan myöhemmin tässä tutkimuksessa, kun pyritään selvittämään sitä, mitkä muut tekijät voivat vaikuttaa vapaa-ajan eroavaisuuteen eri sukupuolilla.

6.1.2 Vapaa-aika ja ikä

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin 25–64-vuotiaita työssä käyviä suomalaisia. Iät jaettiin neljään ikäryhmään: 25–34-vuotiaat, 35–44-vuotiaat, 45–54-vuotiaat ja 55–64-vuotiaat. Taulukossa 6 on nostettu esiin jokaisen ikäryhmän kuusi toimin-

toa, joihin käytettiin eniten aikaa vapaa-ajalla. Viisi suosituinta toimintaa on esitettyä kuviossa 3.

KUVIO 3. Eri ikäryhmien suosituimmat toiminnot vapaa-ajalla.

Kokonaisvapaa-aika lisääntyi keskimäärin aina mitä vanhempaan ikäryhmään siirryttiin. Eniten vapaa-aikaa oli siis 55–64-vuotiailla. Eroa nuorimman ja vanhimman ikäryhmän välillä on peräti 48 minuuttia. Jokaisessa ikäryhmässä käytettiin eniten aikaa television katseluun. Minuuttimäärä nousi nuorimman ikäryhmän 100 minuutista vanhimman ryhmän 120 minuuttiin. Toiseksi eniten vapaa-ajalla käytettiin aikaa sosiaaliseen kanssakäymiseen perheen ja ystävien kanssa. Sosiaalinen kanssakäyminen kuitenkin vähentyi, kun siirryttiin vanhempiin ikäryhmiin. Poikkeuksena oli kuitenkin kaikkein vanhin ikäryhmä, jossa lukeminen sai suuremman minuuttimäärän kuin sosiaalinen kanssakäyminen (lukeminen 50 min / 14,3 % ja sosiaalisuus 46 min / 13,2 %). Tietokoneen käyttö näkyi jokaisen ikäryhmän ajankäytössä, mutta eniten siihen käytti aikaa nuorin ikäryhmä.

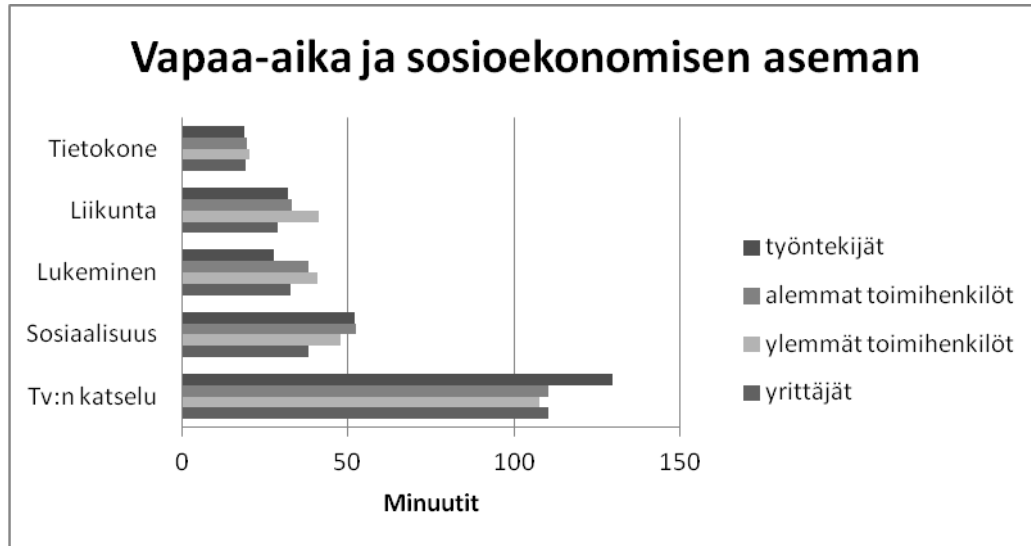
Vähiten aikaa käytettiin vaatteiden valmistukseen ja koiran ulkoiluttamiseen. Nuorimmalla ikäryhmällä myös järjestötoimintaan ja muihin kokouksiin osallistuminen oli vähäistä, kun taas vanhemmilla ikäryhmillä vapaa-ajalla tapahtuva opiskelu oli vähäistä.

TAULUKKO 6. Vapaa-ajan keskiarvot (minuutteina) ja prosentit iän mukaan

25–34-vuotiaat (N=464)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	299	100	184,8	0	930
1	Tv:n katselu	100	33,4	106,5	0	600
2	Sosiaalisuus	58	19,3	94,0	0	630
3	Tietokone	28	9,2	46,3	0	310
4	Liikunta	27	9,0	62,4	0	690
5	Lukeminen	19	6,3	36,5	0	410
6	Peli & leikit	16	5,4	55,0	0	440
35–44-vuotiaat (N=721)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	313	100	166,0	0	990
1	Tv:n katselu	110	35,2	95,0	0	510
2	Sosiaalisuus	48	15,3	79,8	0	610
3	Lukeminen	35	11,0	52,7	0	370
4	Liikunta	32	10,1	66,4	0	510
5	Tietokone	21	6,8	42,0	0	280
6	Sauna	15	4,6	24,5	0	310
45–54-vuotiaat (N= 915)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	331	100	176,5	0	960
1	Tv:n katselu	121	36,7	109,2	0	740
2	Sosiaalisuus	47	14,2	84,5	0	840
3	Liikunta	38	11,6	69,5	0	520
4	Lukeminen	36	10,9	49,8	0	480
5	Tietokone	18	5,4	40,7	0	380
6	Lepo	15	4,6	32,7	0	350
55–64-vuotiaat (N=563)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	347	100	162,6	0	880
1	Tv:n katselu	120	34,6	100,7	0	610
2	Lukeminen	50	14,3	59,6	0	440
3	Sosiaalisuus	46	13,2	73,8	0	530
4	Liikunta	41	11,9	76,8	0	520
5	Tietokone	15	4,3	31,8	0	220
6	Auttaminen	14	4,2	50,1	0	500

6.1.3 Vapaa-aika ja sosioekonominen asema

Sosioekonomisen aseman tarkastelussa keskityttiin neljään pääryhmään: yrittäjät, ylemmät toimihenkilöt, alemmat toimihenkilöt ja työntekijät.

KUVIO 4. Sosioekonomisen aseman mukaan suosituimmat toiminnot vapaa-ajalla.

Kuviosta 4 voidaan havaita, että televisiota katsottiin vapaa-ajalla eniten. Selvästi eniten sitä kuitenkin katsoivat työntekijät (129 min., ks. Taulukko 7). Sosiaalinen kanssakäymiseen perheen ja ystävien kanssa käytettiin vapaa-ajalla seuraavaksi eniten aikaa. Verrattaessa ryhmien välisiä eroja havaittiin, että yrittäjillä (38 min.) oli selvästi vähemmän aikaa perheelle ja ystäville kuin työntekijöillä (52 min.). Tämä ero voidaan havaita myös kokonaisvapaa-ajan kohdalla. Yrittäjillä vapaa-aikaa oli keskimäärin 292 minuuttia, kun taas työntekijöillä 337 minuuttia. Ero oli siis jopa 45 minuutin verran.

Liikunta ja lukeminen olivat seuraavaksi suosituimpia toimintoja vapaa-ajalla. Niiden minuuttimäärät vaihtelivat jokaisella ryhmällä eikä niissä havaittu suuria eroja ryhmien välillä. Sama oli havaittavissa myös tietokoneen käytön osalta. Yllättävintä havainto oli naapureiden auttamisen nouseminen työntekijöillä melko korkealle vapaa-ajan ajankäytössä

TAULUKKO 7. Vapaa-ajan keskiarvot (minuutteina) ja prosentit sosioekonomi-
sen aseman mukaan

Yrittäjät (N=338)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	292	100	174,8	0	910
1	Tv:n katselu	110	37,7	102,1	0	740
2	Sosiaalisuus	38	13,0	66,1	0	470
3	Lukeminen	33	11,2	54,9	0	440
4	Liikunta	29	9,9	61,2	0	420
5	Tietokone	19	6,6	39,1	0	360
6	Lepo	16	5,4	33,3	0	180
7	Sauna	15	5,3	27,2	0	250
Ylemmät toimihenkilöt (N=808)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	325	100	171,1	0	990
1	Tv:n katselu	108	33,1	95,9	0	460
2	Sosiaalisuus	48	14,7	78,5	0	530
3	Liikunta	41	12,7	74,7	0	690
4	Lukeminen	41	12,5	53,4	0	360
5	Tietokone	20	6,2	40,0	0	380
6	Lepo	12	3,7	29,9	0	350
7	Sauna	12	3,6	23,0	0	310
Alemmat toimihenkilöt (N=860)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	324	100	168,6	0	960
1	Tv:n katselu	110	33,9	98,4	0	610
2	Sosiaalisuus	53	16,2	84,9	0	590
3	Lukeminen	38	11,7	54,6	0	410
4	Liikunta	33	10,2	66,7	0	520
5	Tietokone	20	6,1	41,8	0	310
6	Sauna	12	3,8	22,0	0	120
7	Lepo	12	3,7	26,9	0	180
Työntekijät (N=615)						
	Toiminta	Keskiarvo	%	Keskihajonta	Min	Max
	Kokonaisvapaa-aika	337	100	179,0	0	930
1	Tv:n katselu	129	38,4	115,0	0	600
2	Sosiaalisuus	52	15,4	94,3	0	840
3	Liikunta	32	9,5	66,9	0	520
4	Lukeminen	28	8,2	43,0	0	480
5	Tietokone	19	5,6	38,8	0	310
6	Auttaminen	17	4,9	62,8	0	630
7	Sauna	15	4,5	26,2	0	230
8	Lepo	15	4,5	35,1	0	300

6.2 Miksi vapaa-aika eroaa naisilla ja miehillä?

Aikaisemmassa tarkastelussa havaittiin, että naisten ja miesten vapaa-aika eroaa toisistaan. Tuloksista selvisi, että miehillä on enemmän vapaa-aikaa. Seuraavaksi etsitään ratkaisua siihen, miksi näin oli.

6.2.1 Kotitöiden ja lastenhoidon vaikutus vapaa-aikaan

Tarkastellaan ensin mallia 1 (ks. Taulukko 8). Naisilla oli vähemmän vapaa-aikaa kuin miehillä. Mitä vanhemmista ikäryhmistä oli kyse, sen enemmän oli vapaa-aikaa. Kaikilla muilla koulutusasteilla vapaa-aika kasvoi koulutusvuosien lisääntyessä verrattaessa keskiasteeseen, mutta ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla se laski. Täytpäivien osalta havaittiin, että viikonloppuisin oli suomalaisilla työllisillä enemmän vapaa-aikaa kuin arkipäivinä. Sukupuolierojen, iän ja täytpäivien osalta erot olivat myös tilastollisesti merkitseviä. Muissa malleissa ei huomioitu enää iän, koulutuksen ja täytpäivän muutoksia, sillä ne olivat tässä tutkimuksessa vai taustamuuttujia.

Toisessa mallissa tarkasteltiin kotitöiden vaikutusta, kun muut muuttajat olivat vakioituna. Taulukosta 8 havaitaan, että kotityöt vähentävät vapaa-aikaa ja ero on tilastollisesti merkitsevä. Huomioitavaa oli myös, miten sukupuolten välinen ero pieneni eli naisten ja miesten vapaa-aika läheni toisiaan. Naiset käyttivät enemmän aikaa kotitöihin kuin miehet. Toisin sanoen naisten palkkatyön ulkopuolisesta ajasta kuului suurempi osa kotitöihin kuin miehillä. Sukupuolten välinen ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä eli sitä ei voitu yleistää.

Mallissa kolme havainnoidaan lastenhoidon vaikutuksia muiden muuttujien ollessa vakioituna. Lasten hoitaminen vähentää työllisten vapaa-aikaa. Ero oli tilastollisesti merkitsevä. Huomioitavaa oli, että verrattaessa ensimmäisen mallin naisten lukuun, ei kolmannen mallin muutos naisten vapaa-ajassa ollut suuri. Tämä voidaan siis tulkita siten, että vapaa-ajalla käytetty aika lasten parissa ei eronnut suuresti miesten ja naisten välillä.

Tarkasteltaessa sosioekonomisen aseman vaikutusta vapaa-aikaan huomataan, että yrittäjillä on vähemmän vapaa-aikaa kuin alemmilla toimihenkilöillä. Ero oli tilastollisesti merkitsevä. Sukupuolten kohdalla huomataan, että ero naisten ja miesten välillä kasvaa. Tämä oli myös tilastollisesti merkitsevä ero. Sosioekonominen asema siis kasvattaa naisten ja miesten vapaa-ajan eroja.

Viimeinen malli viisi osoittaa sen, että kotityöt, lastenhoito ja sosioekonominen asema selittävät tietyn osan vapaa-ajan eroista naisten ja miesten välillä. Ero ei kuitenkaan kokonaan poistu, vaikka tarkastelussa oli mukana ikä ja koulutus.

TAULUKKO 8. Naisten ja miesten eroista vapaa-ajalla

	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5
Sukupuoli					
Miehet	ref	ref	Ref	ref	ref
Naiset	-23,14*** (6,638)	-13,61 (7,018)	-21,83*** (6,573)	-26,22*** (7,193)	-15,96* (7,470)
Ikä					
25–34-vuotiaat	ref	ref	Ref	ref	ref
35–44-vuotiaat	15,87 (11,25)	18,34 (11,19)	11,06 (10,99)	19,45 (11,15)	17,08 (10,87)
45–54-vuotiaat	31,01** (11,21)	33,44** (11,14)	14,68 (11,18)	36,23** (11,12)	22,98* (11,08)
55–64-vuotiaat	59,18*** (12,64)	61,09*** (12,56)	39,26** (12,66)	64,30*** (12,54)	47,27*** (12,53)
Koulutus					
Keskiaste	ref	ref	Ref	ref	ref
Alin korkea-aste	5,998 (9,726)	5,445 (9,664)	9,286 (9,538)	9,891 (10,16)	11,39 (9,933)
Alempi korkeakouluaste	16,3 (10,57)	15,2 (10,5)	18,02 (10,34)	23,79* (11,9)	22,24 (11,62)
Ylempi korkeakouluaste	-1,34 (10,44)	0,566 (10,37)	3,268 (10,2)	8,804 (13,09)	12,14 (12,73)
Täyttöpäivä					
Arki	ref	ref	Ref	ref	ref
Viikonloppu	142,3*** (6,021)	148,7*** (6,227)	143,5*** (6,043)	142,4*** (6,005)	149,7*** (6,217)
Kotityöt					
		-0,157*** (0,0392)			-0,151*** (0,0386)
Lastenhoito					
			-0,423*** (0,063)		-0,396 (0,0623)
Sosioekonominen asema					
Alemmat toimihenkilöt				ref	ref
Yrittäjät				-59,61*** (12,86)	-58,37*** (12,55)
Ylemmät toimihenkilöt				-12,67 (10,56)	-9,855 (10,32)
Työntekijät				15,38 (11,03)	13,33 (10,77)
Vapaa-aika					
	235,8*** (10,83)	240,5*** (10,82)	252,9*** (10,89)	237,8*** (12,85)	259,0*** (12,81)
N	2140	2140	2140	2140	2140
Yksilövarianssi	60,9116	0,0000391	0,00022	0,00013	0,0000147
Perhevarianssi	4655,16	4516,516	3890,92	4376,53	3490,631
Jäännösvarianssi	19343,95	19321,39	19479	19247,5	19302,78
Bic	27681,3	27672,9	27645,7	27671,9	27630,9

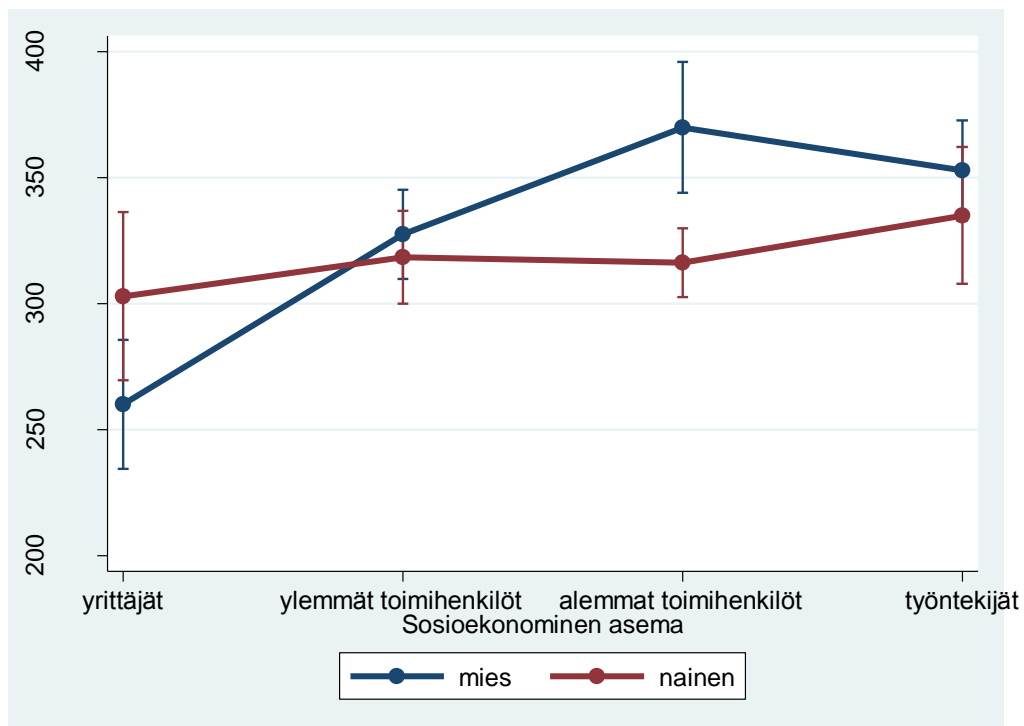
Keskiarvot suluissa

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

6.2.2 Puolisoiden vaikutus

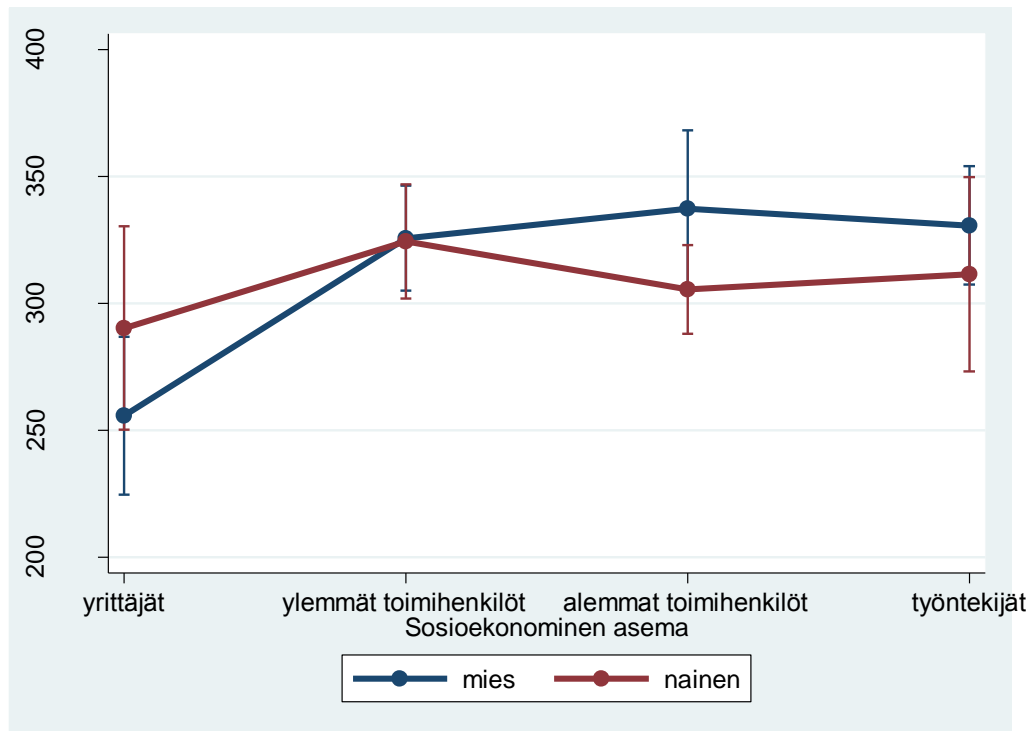
Koska edellinen tarkastelu ei tuonut lopullista vastausta siihen, miksi naisten ja miesten vapaa-aika ero toisistaan, tarkastellaan seuraavaksi asiaa interaktioiden avulla. Toisin sanoen tarkastellaan sitä, millainen yhteys sukupuolella ja muiden muuttujien kanssa.

Sukupuolen ja kotitöiden eikä sukupuolen ja lastenhoidon välillä havaittu tilastollisesti merkitsevää interaktiota. Kuitenkin sukupuolen ja sosioekonomisen aseman väliltä löytyi tilastollisesti merkitsevä interaktio, joka on havainnollistettuna kuviossa 5.

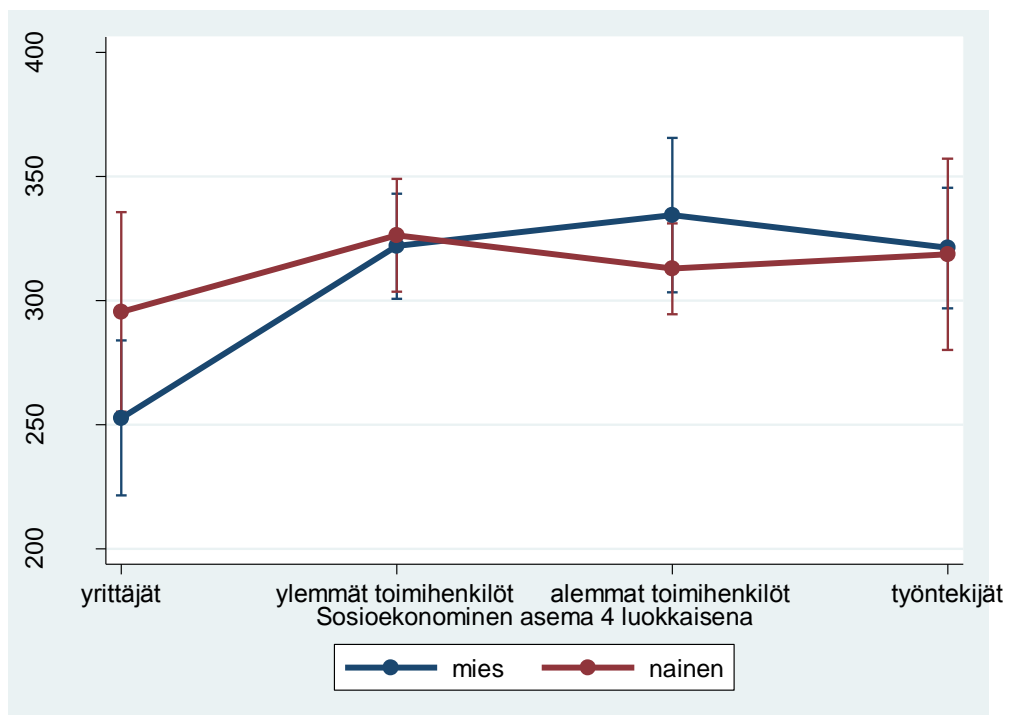

KUVIO 5. Sukupuolen ja sosioekonomisen aseman välinen interaktio.

Kuviosta 5 havaitaan myös, että naisten ja miesten kohdalla eroa oli vain alemmien toimihenkilöiden kohdalla. Koska tutkittavista suurin osa oli naimisissa tai avoliitossa. Tarkastellaan seuraavaksi puolison vaikutusta vapaa-aikaan naisilla ja miehillä.

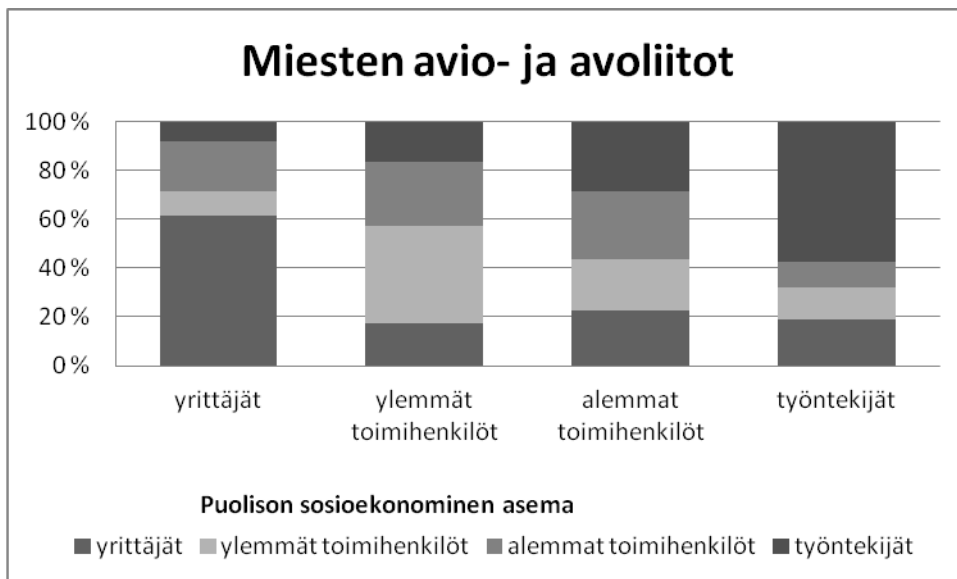
KUVIO 6. Sukupuolen ja sosioekonomisen aseman välinen interaktio, jossa mukana puolison työtunnit.

KUVIO 7. Sukupuolen ja sosioekonomisen aseman välinen interaktio, jossa mukana puolison sosioekonominen asema.

Lisättäessä mukaan puolison työtunnit, katoaa naisten ja miesten välinen ero (ks. Kuvio 6). Puolison työtuntien määrä ei eronnut tutkittavien työtuntien viikoittaisesta työtuntien määrästä. Ero naisten ja miesten välillä pieneni entisestään, kun tarkastelussa huomioidaan puolison sosioekonominen asema (ks. Kuvio 7).

Tuloksista voidaan päätellä se, että puolisojen välillä oli perheiden sisäistä työnjakoa, joka tasasi naisten ja miesten välisiä eroja vapaa-ajan suhteen. Lisäksi tarkasteluun vaikuttaa se, kenen kanssa ollaan naimisissa tai avoliitossa eli millainen on puolison sosioekonominen asema. Kuviossa 8 on verrattuna suomalaisten työllisten miesten sosioekonomista asemaa suhteessa heidän puolisojensa sosioekonomisiin asemiin. Taulukossa 9 on esitetty tarkemmat luvut.

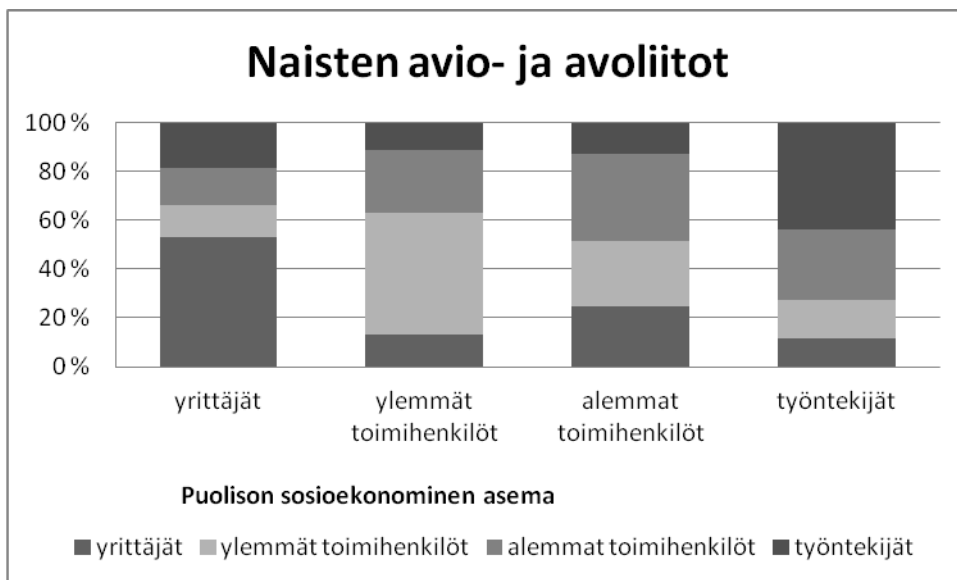
KUVIO 8. Miesten avio- ja avoliitot sosioekonomisen aseman mukaan.

TAULUKKO 9. Miesten avio- ja avoliitot sosioekonomisen aseman mukaan prosentteina.

Tutkittavien sosioekonominen asema	Puolison sosioekonominen asema				Yhteensä
	yrittäjät	ylemmät toimihenkilöt	alemmat toimihenkilöt	työntekijät	
yrittäjät	28	20,8	44,8	6,4	100
ylemmät toimihenkilöt	4,58	47,71	43,13	4,58	100
alemmat toimihenkilöt	9,09	31,82	55,45	3,64	100
työntekijät	3,76	19,55	57,14	19,55	100

Tuloksista huomataan, että yleisimmin suomalaiset työlliset miehet ovat naimisissa tai avoliitossa samaa sosioekonomista asemaa olevien puolisoitten kanssa. Kuitenkin alemmilla toimihenkilöillä puoliset ovat useimmin työntekijöitä, joka taas tukee aikaisempia interaktioitamme eli perheiden sisällä oli työnjakoa.

Naisten kohdalla on havaittavissa selkeämmin se, että suomalaiset työlliset ovat usein naimisissa tai avoliitossa samaa sosioekonomista asemaa olevan puolison kanssa. Naisten tulokset ovat havainnollistettuna kuviossa 9 ja luvut taulukossa 10.

KUVIO 9. Naisten avio- ja avoliitot sosioekonomisen aseman mukaan.

TAULUKKO 10. Naisten avio- ja avoliitot sosioekonomisen aseman mukaan prosentteina.

Tutkittavien naisten sosioekonominen asema	puolison sosioekonominen asema				Yhteensä
	yrittäjät	ylemmät toimihenkilöt	alemmat toimihenkilöt	työntekijät	
yrittäjät	59,5	13,5	10,8	16,2	100
ylemmät toimihenkilöt	15,0	50,8	11,7	22,6	100
alemmat toimihenkilöt	16,9	26,6	15,4	41,2	100
työntekijät	20,8	11,3	5,7	62,3	100

7 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisten työllisten vapaa-aikaa tarkastelemalla naisia ja miehiä, eri ikäryhmiä sekä eri sosioekonomisen aseman luokkia. Lisäksi haluttiin tutkia naisten ja miesten vapaa-ajan eron syitä eli millä tekijöillä sukupuolten välistä eroa voidaan selittää. Seuraavaksi tarkastellaan tutkimuksen päätuloksia ja vapaa-aikaa 2010-luvulla. Lopuksi pohditaan tutkimuksen hyötyä ja esitetään jatkotutkimusehdotuksia.

7.1 Tutkimuksen päätulokset

Yllä olevista tuloksista käy selville se, että suomalaiset työlliset katsoivat televisiota eniten vapaa-ajallaan. Tällä ei havaittu olevan eroa vaihdettaessa tarkastelu näkökulmaa naisista ja miehistä, ikään ja sosioekonomiseen asemaan. Television katselun jälkeen seuraavaksi suurimmat minuuttimäärät keräsi sosiaalinen kanssakäyminen perheen ja ystävien kesken. Suosituimpia vapaa-ajan toimintoja olivat myös liikunta, lukeminen ja tietokoneen käyttäminen. Näiden kolmen järjestys vaihteli kuitenkin eri muuttujien kohdalla.

Eniten vapaa-aikaa on miehillä, 55–64-vuotiailla ja sosioekonomiselta asemaltaan työntekijöillä. Vähiten vapaa-aikaa taas oli naisilla, 25–34-vuotiailla ja sosioekonomiselta asemaltaan yrittäjillä. Tulokset osoittavat sen, että niin sukupuolella, iällä kuin sosioekonomisella asemalla on vaikutusta vapaa-aikaan.

Nämä tutkimustulokset tukevat aikaisempia ajankäyttötutkimuksia, joissa television katseluun on käytetty eniten aikaa vapaa-ajalla. Lisäksi sosiaalinen kanssakäyminen, lukeminen ja liikunta ovat viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana olleet seuraavaksi suosituimpia vapaa-ajan toimintoja. (Pääkkönen & Hanifi 2011, 34.)

Tarkemmassa tarkastelussa sukupuolten välisten erojen osalta havaittiin, että ikä, koulutus, kotityöt, lastenhoito ja sosioekonominen asema selittävät osan naisten ja miesten vapaa-ajan eroista. Kotityöt ja lastenhoito vähensivät suomalaisten työllisten vapaa-aikaa. Naiset tekivät enemmän kotitöitä, jonka seurauksena naisten ja miesten välinen ero väheni. Tämä tukee aikaisempien tutkimusten saamia tuloksia, jossa naisilla kuluu enemmän aikaa pyykinpesuun, silittämiseen, ruuan valmistukseen ja siivoukseen (mm. Oinas 2010, 96). Lastenhoidon osalta ei naisten ja miesten välillä ollut suurta eroa.

Tarkempaa vastausta sukupuolten välisistä eroista etsittiin interaktioiden avulla. Tuloksista selvisi, että erityisesti alemmilla toimihenkilöillä on vapaa-ajan suhteen ero naisilla ja miehillä. Ero kuitenkin hävisi, kun tarkasteluun otettiin mukaan puolison työtunnit ja sosioekonominen asema. Perheiden sisällä on siis sisäistä työnjakoa, johon vaikuttaa se kenen kanssa ollaan avio- tai avoliitossa. Suomalaiset työlliset naiset ovat useimmin naimisissa saman sosioekonomisen aseman omaavan puolison kanssa. Miesten kohdalla oli samanlaisia tuloksia, kuitenkin alemmat toimihenkilöt olivat useimmin työntekijöiden kanssa avio- tai avoliitossa. Samantapaisia tuloksia on saanut myös mm. Oinas (2010).

7.2 Vapaa-aika 2010-luvulla

Vapaa-ajaksi määriteltiin tässä tutkimuksessa aika, joka jäi jäljelle työn, opiskelun, matkojen ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden jälkeen. Mukaan laskettiin siis ennen kaikkea sellainen tekeminen, joka nähtiin vapaaehtoiseksi. Aikaisemmissa vapaa-ajan tutkimuksissa on paljon keskusteltu siitä, kuuluvatko kotityöt vapaa-aikaan ja mitkä toiminnot nähdään kotitöinä. Tässä tutkimuksessa kotitöitä päätettiin tarkastella omana kokonaisuutenaan eikä osana vapaa-aikaa.

Tuloksista selvisi, että television katselu on edelleen suosituin toiminto vapaa-ajalla. Myös tietokoneen käyttö oli nostanut minuuttimääriään. Teknologiakehityksen mukana tulleet erilaiset tuotteet ovatkin nostaneet merkitystään ajankäytömme määrittäjinä (Robinson & Godbey 1999). Silti vapaa-ajalla tapahtuva so-

siaalinen kanssakäyminen perheen ja ystävien kanssa nähdään edelleen tärkeäksi.

Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna vapaa-ajan sisällöissämme on tapahtunut vähän muutoksia. Ihmisillä onkin tapana muodostaa tiettyjä rutiineja omassa toiminnassaan. Teemme päivän aikana niitä asioita, joita olemme samanlaisten päivien aikana tottuneet tekemään. (Gershuny 2000.) Toisaalta keskustelu vapaa-ajan ympärillä on lisääntynyt ja sen tutkiminen nähdään tärkeäksi. Nyky-yhteiskunnassa onkin tarjolla monenlaista vapaa-ajan toimintaa, joka on kasvatanut lisäajan tarvetta. Aikaa tulisikin viettää niin ystävien kuin perheen kesken, kuitenkin samalla osallistuen erilaisiin harrastuksiin. Moderniin aikaan liittyy myös vahvasti vastuu ja valta omasta tulevaisuudesta. (Jalas 2011.)

Tutkimustuloksista löydettiin myös kiinnostava yhteys tutkittavien ja puolisoiden sosioekonomisten asemien välillä. Perheissä on siis sisäistä työnjakoa, johon vaikuttaa erityisesti kenen kanssa ollaan parisuhteessa. Eri sosioekonomisen aseman omaavien pariin määrä onkin Suomessa kasvanut (Oinas 2010). Tulokset tukevat myös näkemystä siitä, että puoliset ovat riippuvaisia toisistaan. Puoliso, jonka työpanoksella on suurempi merkitys kotitaloudelle, käyttää enemmän aikaa kotona. Näin vapaa-ajan määrä tasaantuu puolisoitten välillä, vaikka toinen tekisikin pidempiä päiviä ansiotyön parissa. (Becker 1993.)

Tämän tutkimuksen avulla saatiin tärkeää tietoa vapaa-ajan sisällöistä ja ennen kaikkea sen jakautumisesta eri taustamuuttujien mukaan. On kuitenkin tärkeä muistaa, että vapaa-aika on jatkuvasti muuttuva käsite. Toisaalta vapaa-aika on tärkeä osa ihmisten elämää ja heijastaa jollain tavalla myös yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Vapaa-ajan muutoksia tulisikin tutkia jatkuvasti, jotta mahdollisiin ei-toivottuihin muutoksiin osattaisiin puuttua tarpeeksi ajoissa. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että suuria muutoksia vapaaajassa ei kuitenkaan ole tapahtunut viimeisen vuosikymmenen aikana.

Hyötynäkökulmasta tämä tutkimus tarjoaa arvokkaan tiedon siitä, mihin ihmiset käyttävät vapaavalintaisen aikansa. Vapaa-ajan yksi tärkeimmistä tehtävistä on virkistää ja palauttaa työstä, mutta myös tuottaa korkeatasoisia ja vastuullisia

kansalaisia. Vapaa-ajan jatkuva tutkiminen auttaa yhteiskunnan päättäjiä seuraamaan yksilöiden toimintoja ja tarvittaessa tekemään päätöksiä niiden muuttamiseksi. Toisaalta vapaa-ajan tutkimus antaa tietoa kunnille siitä, miten ja mihin aikaan niiden kannattaa palveluitaan asukkailleen järjestää.

Puhuttaessa suomalaisten työllisten vapaa-ajasta olisi myös tärkeä tutkia sitä, millaisia eroja vuorokausi tai vuodenaika aiheuttaa eri sosioekonomisten ryhmien välillä. Tilastokeskuksen ajankäyttöaineistossa on myös kerätty tietoa siitä, kenen kanssa vapaa-aikaa vietetään ja suoritetaanko monta toimintoa samanaikaisesti. Nämä antaisivat laajemman kuvan siitä, miten työllisten vapaa-aika vaihtelee koko vuoden aikana. Mielenkiintoista olisi myös selvittää työllisten eroavaisuuksia eri maiden välillä. Jatkossa tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, miten nuoremmissa ikäryhmissä tehdyt vapaa-ajan ratkaisut vaikuttavat vanhemmissa ikäryhmissä. Toisin sanoen millainen merkitys vapaa-ajan eri toiminnoilla on yksilön työuralle ja terveemmälle elämälle.

8 LÄHTEET

Aalto, K. & Varjonen, J. 2012. Ajankäytön rytmi arjen kuvaajana. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja.

Antila, J. 2005. Veteen piirretty viiva? Työn ja yksityiselämän välisen rajapinnan tarkastelua. Helsinki: Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus nro 272.

Becker, G. 1993. A Treatise on the Family. Enlarged edition. USA: Harvard University Press.

Blood, R.O. & Wolfe, D.M. 1960. Husbands and wives. The dynamics of married living. USA: Free press.

Cushman, G., Veal, A.J. & Zuzanek, J. (toim.) 2005. Free Time and Leisure Participation: International Perspectives. UK & USA: CABI Publishing.

Donovan, N., Halpern, D. & Sargeant, R. 2002. Life satisfaction: The state of knowledge and implications for government. London: Strategy Unit, Cabinet Office.

Gershuny, J. 2000. Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society. New York: Oxford University Press.

Goodin, R., Rice, J., Bittman, M. & Saunders, P. 2004. The Time-pressure Illusion: Discretionary Time vs. Free Time. Australia: Social Indicators Research 73, 43–70.

Jalas, M. 2011. Kiireestä, kellosta ja kalenterista. Teoksessa Andresson, L.C., Hetemäki, I., Mustonen, R. & Sihvola, A. Kaikki irti arjesta. Helsinki: Gaudamus, 105–118.

Jallinoja, R. 2009. Perhe yhdessä vapaa-aikana. Teoksessa M. Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 49–77.

Karvonen, S., Moisio, P. & Simpura, J. 2009. Suomalaisten hyvinvointi ja elinolot 2000-luvulla. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 20–34.

Layte, R. 1999. Divided time. Gender, paid employment and domestic labour. UK: Ashgate, Aldershot.

Lewis, S., Cooper, C., Smithson, J. & Dyer, J. 2001. Flexible futures: flexible working and worklife integration. Report on Phase Two. UK: Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

Lewis, S. 2003. The integration of paid work and the rest of life: Is post industrial work the new leisure? UK: Leisure Studies 22, 343–345.

Liikkanen, M. 2004. Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja valinnat. Teoksessa M. Liikkanen, R. Hanifi & U. Hannula (toim.) Yksilöllisiä valintoja kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981-2002. Helsinki: Tilastokeskus, 7–30.

Liikkanen, M. 2009. Johdanto. Teoksessa M. Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Melin, H., Blom, R. & Kiljunen, P. 2007. Suomalaiset ja työ. Raportti ISSP 2005 Suomen aineistosta. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan julkaisuja 3.

Miettinen, A. 2008. Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo: Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestön tutkimuksen julkaisusarja E 32.

Myllyniemi, S. 2009. Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 92.

Niemelä, M. & Raijas, A. 2010. Lapsiperheiden kulutus ja perheen sisäinen päätöksenteko. Teoksessa U. Hämäläinen. & O. Kangas (toim.) 2010. Perhepiirissä. Helsinki: Kela, 118–143.

Oinas, T. 2010. Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 402.

Pääkkönen, H. & Hanifi, R. 2011. Ajankäytön muutokset 2000-luvulla. Elinolot 2011. Helsinki: Tilastokeskus.

Robinson, J. & Godbey, G. 2000. Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time. USA: The Pennsylvania State University Press.

Rojek, C. 2005. Leisure Theory: Principles and Practices. London: Palgrave.

Rojek, C. 2010. The Labour of Leisure. London: Sage.

Sayer, L.C. 2005. Gender, Time and Inequality: Trends in Women's and Men's Paid Work, Unpaid Work and Free Time. USA: Social Forces 84 (1), 285–303.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttötutkimus (verkkajulkaisu). ISSN=1799-5639. 06 2009, Laatuseloste: Ajankäyttötutkimus 2009. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 21.3.2014.

http://stat.fi/til/akay/2009/06/akay_2009_06_2014-02-06_laa_001_fi.html

Taylor, R. 2002. Britain's world of work-myths and realities. ESRC future of work programme seminar series. Polaris House, Swindon: Economic and Social Research Council.

The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). 1948. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Universal Declaration of Human Rights. Viitattu 6.11.2014.

<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Tilastokeskus – koulutusaste. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 19.5.2016

<http://www.stat.fi/meta/kas/koulutusaste.html>

Tilastokeskus – sosioekonominen asema. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu

2.6.2016 http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/sosioekon_asema.html

Väisänen, P. 2011. Ajankäyttötutkimuksen 2009-2010 otanta-asetelma ja painotus. Teoksessa H. Pääkkönen & R. Hanifi. Ajankäytön muutokset 2000-luvulla. Elinolot 2011. Helsinki: Tilastokeskus, 96–105.

Ylikännö, M. 2011. Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämänvaiheissa. Helsinki: Kelan, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 117.